Regionale Energiestrategie 1.0

Metropoolregio Eindhoven

Metropoolregio Eindhoven
RES Regionale Energie Strategie

7. Reacties op de (concept) RES 1.0

Bijlage 7.1 Gemeenten

7.1 Gemeenten

Gemeente Asten	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Duurzame warmte	Wij vragen extra aandacht voor de (positieve en negatieve) effecten die het gebruik van alternatieve warmtebronnen kunnen hebben op de grote gebiedspopgaven waar wij voor staan, zodat deze effecten meegewogen kunnen worden bij de keuze voor technieken	We geven aandacht aan de (positieve en negatieve) effecten van duurzame warmte en de effecten en ontwikkelingen op systeemniveau, zodat er een afgewogen keuze gemaakt kan worden. Bodemenergiesystemen worden daarin betrokken. Omdat we deze moeilijke opgave slim aan willen pakken, maken we afspraken over een gezamenlijke kennis- en leeragenda waarbij we samenwerken met provincie, waterschappen, kennisinstellingen en bedrijven. We kijken daarbij ook naar innovatie, ook in relatie tot de beperkte netcapaciteit.
Duurzame opwek	De drie mogelijke zoekgebieden in Asten zijn kwetsbaar en ze waren bij de conceptRES aangewezen als mogelijke gebieden voor opwek van energie ten dienste van de gebiedsopgaven (groene gebieden). In de huidige kaart met zoekgebieden is deze aanduiding niet meer zichtbaar. De kwetsbaarheden en gebiedsopgaven zijn echter van belang voor de zienswijze van de gemeente op de aanwijzing als zoekgebied voor opwek van duurzame energie: Gebied 26 Groote Peel (deels in Asten, deels in Someren): Voor dit zoekgebied is zowel bij inwoners in de gemeente (bevraagd via enquête) als bij bewoners en eigenaren in het gebied zelf geen draagvlak vanwege de ligging tegen Natura2000 gebied de Groote Peel. In de zone rond de Groote Peel werken wij middels een gebiedsgerichte aanpak samen met onze partners aan de grote gebiedsopgaven voor landbouw, natuur en bodem. Deze gebiedsopgaven hebben voor ons prioriteit. Wij vinden het daarom niet passend dit gebied, dat zo dicht tegen dit unieke natuurgebied ligt, als zoekgebied voor energie opwek aan te wijzen. Gebied 16 Diesdonk (deels in Asten, deels in Helmond): Het gebied ligt gunstig ten opzichte van de net-infrastructuur en afnemers van energie (Helmond). Tegen de keuze voor dit gebied als zoekgebied is gemeentebreed de minste weerstand (uitkomsten enquête) terwijl bij inwoners van het gebied zelf wel weerstand is voor het aanwijzen van dit gebied. Uit de gegevens van de planMER blijkt dat dit gebied kwetsbaar is	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	(beekdal) en dat in het gebied (volgens het beleid van de provincie) geen windmolens kunnen worden geplaatst. Ook de aanwijzing als waterbergingsgebied geeft beperkingen. Hiermee is de mogelijke energieopwek van dit gebied heel beperkt en is het gebied niet geschikt om aan te wijzen als zoekgebied. Gebied 17 Dennendijk (deels in Asten, deels in Deurne): Tegen de keuze voor dit gebied als zoekgebied is gemeentebreed (uitkomsten enquête) enige weerstand terwijl er ook in dit gebied bij inwoners van het gebied zelf weerstand is. Met de gegevens van de planMER kan worden ingeschat dat een deel van dit gebied relatief weinig kwetsbaar is. Het gebied ligt echter ook deels in de zone rond de Groote Peel waar met een gebiedsgerichte aanpak wordt gewerkt aan de grote gebiedsopgaven voor landbouw, natuur en bodem. De ontwikkeling van het gebied voor energie opwek dient daarom in samenhang met deze opgaven plaats te vinden en bij voorkeur gebiedsgericht. De landschappelijke inpassing dient te passen bij -en bij te dragen aan- de nieuwe natuurontwikkeling in het gebied.	
Gemeente Bergeijk	**Reactie gemeente**	**Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder**
Opgave en kader	Wij onderschrijven dat de concept RES 1.0 een momentopname c.q. startpunt is. Nieuwe ontwikkelingen/kansen vinden continue plaats waardoor we in de komende jaren flexibel moeten blijven en de mogelijkheid moeten hebben om bij te sturen waar nodig. In ieder geval onderschrijven wij ook het belang van de tweejaarlijkse herijking van de RES. Ook in relatie tot mogelijk nieuwe ontwikkelingen/wijzigingen in wetgeving.	De opgave van het Rijk aan de 30 RES-regio's is om, vóór 2030, 35 TWh aan grootschalige opwek met zon en wind te realiseren, omdat dit bewezen technieken zijn. Andere technieken zijn nog niet voldoende doorontwikkeld en mogen dan ook niet worden meegeteld in het bod per RES-regio voor 2030. De inzet van nieuwe technieken vanaf 2030 richt zich op de nog veel grotere opgave voor duurzame opwek van elektriciteit richting 2050 en na het verstrijken van de 25 jaar het (deels) invullen van die 35 TWh met andere technieken. Er is aandacht voor mogelijke toekomstige veranderende omstandigheden in relatie tot bijvoorbeeld wet- en regelgeving/radarverstoring/innovaties.

Samen de energieambitie realiseren	Wij constateren dat er veel aandacht is voor participatie met onder andere inwoners/stakeholders, maar uiteindelijk zijn het soms andere partijen (zoals de netbeheerder) die bepalen waar/wanneer/welk initiatief gerealiseerd kan worden. Dit is wat ons betreft in sommige situaties tegenstrijdig	Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	Wat ons betreft zouden alle inwoners, ook diegene met minder financiële mogelijkheden, de optie moeten hebben om te participeren in de energietransitie. Dan wel participatie voor wat betreft het proces of sociale participatie, dan wel mogelijkheden voor financiële participatie in een specifiek initiatief.	Een leidend principe binnen de RES is "iedereen doet mee". Daar hebben we bepaalde invulling aangegeven richting het samenwerking en uitvoeringsprogramma. In de RES 2.0 geven we extra aandacht aan de invulling van de participatie van bepaalde doelgroepen (mensen met een kleine beurs, jongeren, ouderen, etc.).
Besparing	Wat ons betreft zou de verplichting van energiebesparing in beleid, bestemmingsplannen en aanbestedingen opgenomen moeten worden (vrijwilligheid is onvoldoende). In tegenstelling tot enkel stimulering en ondersteuning door de overheid zou energiebesparing een ‘verplichting’ worden.	In de RES 1.0 laten we het deels aan de lokale autonomie hoe omgegaan wordt met besparing maar reiken we wel zoveel mogelijk handelingsperspectief aan, zodat zo makkelijk mogelijk iets aan besparing kan worden gedaan. Vanuit de regio dragen we instrumenten aan om inwoners te activeren. Het is aan gemeenten zelf om te bepalen waar ze op in gaan zetten en wat ze in lokaal beleid verankeren. De afstemming daarover vindt op regionaal niveau plaats.
Duurzame warmte	Wat ons betreft zouden we het bestaande (gas)leidingnetwerk onder de grond niet zomaar moeten verwijderen aangezien dit in de toekomst mogelijk ook nog bruikbaar is voor andere duurzame toepassingen/alternatieven, zoals bijvoorbeeld waterstof en/of groen gas.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. Ten aanzien van nieuwbouw hanteren we wel de volgende lijn: bij nieuwbouw is gasloos bouwen verplicht. Waterstof kan pas voldoende geproduceerd worden als een ruimte hoeveelheid groene stroom beschikbaar is. Er is de komende periode nog maar een beperkte hoeveelheid waterstof beschikbaar, en daarbij wordt gekeken naar sectoren waar weinig alternatieven voor waterstof beschikbaar is, zoals in de industrie.

	Wij vragen aandacht voor de beperking van mogelijkheden in relatie tot de warmtetransitie voor een aantal gemeenten binnen de MRE. Bekend is dat we in de MRE geen grote overvloed aan bovenlokale warmtebronnen/restwarmte hebben. Daarbij komt dat in de nieuwe (concept)omgevingsverordening van de Provincie Noord-Brabant opgenomen is dat vanaf 1 januari 2022 strenge regels gesteld worden aan de maximale diepte voor het verrichten van handelingen in de bodem, zoals boringen, grond- of funderingswerken en regels voor bodemenergiesystemen (warmtetoevoeging en onttrekking). Deze regels zijn erop gericht dat de beschermende kleilaag van het grondwater in geen geval wordt doorboord. Voor een aantal gemeenten betekent dit concreet vanaf januari 2022 een dieptebeperking van 20-50 meter. Hiermee worden gesloten bodemenergiesystemen voor een groot aantal gemeenten praktisch uitgesloten.	We geven aandacht aan de (positieve en negatieve) effecten en knelpunten van duurzame warmte en de effecten en ontwikkelingen op systeemniveau, zodat er een afgewogen keuze gemaakt kan worden. Bodemenergiesystemen worden daarin betrokken. Omdat we deze moeilijke opgave slim aan willen pakken, maken we afspraken over een gezamenlijke kennis- en leeragenda waarbij we samenwerken met provincie, waterschappen, kennisinstellingen en bedrijven. We kijken daarbij ook naar innovatie, ook in relatie tot de beperkte netcapaciteit.
Duurzame opwek	voor onze gemeente geldt dat we tijdens de totstandkoming van ons beleid- en toetsingskader voor grootschalige zonne- en windenergie reeds een planMER procedure hebben doorlopen. In april 2020 is het beleid- en toetsingskader vastgesteld en daarbij is het voorkeursgebied Bergeijk Zuid-West aangewezen voor de integrale ontwikkeling van grootschalige zonne- en/of windenergie. We zien graag de gegevens over dit voorkeursgebied 1-op-1 terug in de uiteindelijke RES 1.0.	We zien de gegevens over het voorkeursgebied graag terug, we nemen de gegevens over het voorkeursgebied op in de RES 1.0.
	Daarnaast is met ingang van 1 mei 2020 het gehele grondgebied van de gemeente Bergeijk vrijgegeven voor de ontwikkeling van zonneenergie op Voormalige Agrarische Bedrijfsbebouwing (VAB-locaties), waarbij een zonneveld gerealiseerd wordt binnen het bestaande bouwvlak, op voorwaarde dat op de VAB-locatie de bebouwing dusdanig teruggedrongen wordt, dat deze aansluit bij de nieuwe bestemming.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	Het zoekgebied 'Koolbliek' in Valkenswaard (zoekgebied 29) grenzend aan Bergeijk Zuid-Oost, is wat ons betreft niet geschikt/kansrijk voor de ontwikkeling van grootschalige zonne- en/of windenergie. Uit het uitgebreide planMER-traject van de Kempengemeenten is reeds gebleken dat dit gebied o.a. is aangemerkt als vogelbroedgebied, vogeltrekgebied, gebied met bijzondere soorten, cultuurhistorisch-waardevol gebied en dat dit zoekgebied wordt ingesloten door NatuurNetwerkBrabant (NNB) en Natura 2000 gebieden. Wat ons betreft zou dit gebied onder geen voorwaarde een plek mogen krijgen in de RES 1.0 als potentieel zoekgebied voor grootschalige opwek.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Door middel van een financieel voorschot hebben relatief grote initiatiefnemers de mogelijkheid om capaciteit op het elektriciteitsnetwerk te 'claimen' zonder dat hiervoor al een concreet initiatief in zicht is. Afhankelijk van het gesloten contract kan deze capaciteit gedurende circa 12-36 maanden geclaimd worden. Deze capaciteit is dus in de tussentijd niet beschikbaar voor andere initiatieven terwijl op voorhand niet duidelijk is of deze capaciteit daadwerkelijk benut gaat worden. Wat ons betreft zou dit in de toekomst niet langer op een dergelijke manier mogelijk moeten zijn.	Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
Gemeente Best	**Reactie gemeente**	**Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder**
Opgave en kader	De Raad van de gemeente Best wil hierbij herhalen dat samenwerking niet alleen binnen de Metropool Regio moet plaatsvinden. Het gebied van onze regio wordt relatief intensief gebruikt en kent een bovengemiddelde druk vanuit bevolkingsgroei en economie. Er zijn in verhouding meerdere regio's die meer mogelijkheden hebben voor opwekking van duurzame energie en hiermee een relatief groter deel van de opgave voor Nederland voor hun rekening kunnen, en willen, nemen. De alinea over het Planbureau voor de Leefomgeving op bladzijde 9 ondersteunt dit.	Er is zeker afstemming over de regio's heen, met name met de andere drie Brabantse regio's en de RES-regio Noord- en Midden-Limburg. Daarnaast is er periodiek landelijke afstemming. Ook zijn er veel contacten met het Nationaal Programma RES.

	De Concept RES 1.0 markeert de overgang van gezamenlijke inspanningen naar de uitvoering door de gemeenten. De Raad stelt dan ook voor om in de definitieve versie inzicht te geven in de gewenste solidariteit door per gemeente hun bod op te nemen. Bijvoorbeeld analoog aan het diagram zoals opgenomen in bijlage 1.4. Hiermee wordt tevens inzichtelijk of het gezamenlijke (concept) bod van 2 TwH vanuit onze regio, ook daadwerkelijk door de 21 gemeenten kan worden ingevuld.	In het kader van monitoring op de RES 1.0 brengen we in beeld wat de bijdrage is van de verschillende gemeenten om zo zicht te hebben op de voortgang. Ons bod is mede gebaseerd op de zienswijzen van de gemeenten op de concept RES 1.0, waarin rekening gehouden is met het lokale draagvlak. De gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor invulling en realisatie van hun bijdrage, o.a. via lokale participatie met inwoners. De wijze waarop de regio daarbij kan ondersteunen, wordt meegenomen bij de uitwerking van het samenwerkings- en uitvoeringsprogramma.
	In de tekst worden de begrippen kleinschalig en grootschalig gebruikt. In de begrippenlijst wordt alleen het begrip grootschalig verklaard, echter zonder de grens met kleinschalig aan te geven. In de tekst wordt verder aangegeven dat kleinschalige zon-op-dak-installaties niet meetellen voor het doel van 35 TWh. Naar de mening van de Raad dient hier een betere aansluiting te worden gezocht met de verklaring van deze begrippen in het Klimaatakkoord. In ieder geval moet duidelijk worden dat zon-op-dak-installaties van niet-woningen wel meetellen voor het bod. Hiermee wordt ook recht gedaan aan de zonneladder die is opgenomen. Klimaatakkoord: kleinschalige opwek met zon PV, voornamelijk huishoudens. Klimaatakkoord: grootschalige productie op land en op daken, zoals dit op dit moment wordt gestimuleerd met SDE+ (>15KW).	Toelichting van het begrip kleinschalig wordt meegenomen in de RES 1.0
Thema's RES MRE	Van belang is om naast de afstemming binnen de regio ook af te stemmen met de ons aangrenzende regio's. Zo gaat bijvoorbeeld transportschaarste over regiogrenzen heen.	Er is zeker afstemming over de regio's heen, met name met de andere drie Brabantse regio's en de RES-regio Noord- en Midden-Limburg. Daarnaast is er periodiek landelijke afstemming. Ook zijn er veel contacten met het Nationaal Programma RES.

	De Raad onderschrijft de regionale strategie en de besluitvorming en uitvoering bij de gemeenten. Hierbij verwijzen we naar onze zienswijze over punt 1. Het is dan raadzaam om het gezamenlijke bod te onderbouwen in de RES 1.0, door het (concept) bod per gemeente (bottum-up) op te nemen en op te tellen. De gemeente Best geeft samen met de lokale partner Best Duurzaam nadere invulling aan het model voor lokaal eigenaarschap.	In het kader van monitoring op de RES 1.0 brengen we in beeld wat de bijdrage is van de verschillende gemeenten om zo zicht te hebben op de voortgang. Ons bod is mede gebaseerd op de zienswijzen van de gemeenten op de concept RES 1.0, waarin rekening gehouden is met het lokale draagvlak. De gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor invulling en realisatie van hun bijdrage, o.a. via lokale participatie met inwoners. De wijze waarop de regio daarbij kan ondersteunen, wordt meegenomen bij de uitwerking van het samenwerkings- en uitvoeringsprogramma.
Samen de energieambitie realiseren	Het is dan raadzaam om het gezamenlijke bod te onderbouwen in de RES 1.0, door het (concept) bod per gemeente (bottum-up) op te nemen en op te tellen.	In het kader van monitoring op de RES 1.0 brengen we in beeld wat de bijdrage is van de verschillende gemeenten om zo zicht te hebben op de voortgang. Ons bod is mede gebaseerd op de zienswijzen van de gemeenten op de concept RES 1.0, waarin rekening gehouden is met het lokale draagvlak. De gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor invulling en realisatie van hun bijdrage, o.a. via lokale participatie met inwoners. De wijze waarop de regio daarbij kan ondersteunen, wordt meegenomen bij de uitwerking van het samenwerkings- en uitvoeringsprogramma.
Besparen	Naar de mening van de Raad valt zon op dak, bij niet woningen, dus bij bedrijven (bladzijde 34) niet onder besparen. Dit telt mee voor het bod.	Alleen als het om grootschalige opwek op dak gaat wordt dat meegenomen in het bod.
Duurzame opwek	De Raad van de gemeente Best heeft de "Visie duurzame energieopwekking buitengebied Best" vastgesteld, na een uitvoering participatieproces. Deze Visie met bijbehorend Afwegingskader zijn binnen Best bepalend voor de zoekgebieden uit de RES 1.0 en de PlanMER. Zoals wij eerder hebben aangegeven zal de RES 1.0 hierop aangepast moeten worden. Een nadere toelichting hierover is in de zienswijze opgenomen onder Bijlage 4 en bij kaarten die aan onze zienswijze zijn toegevoegd.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	De prioritering die wordt aangebracht met de zonneladder dient naar onze mening eveneens te gelden voor prioritering bij de schaarse netwerkcapaciteit.	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	De Raad is van mening dat er een directe relatie bestaat tussen de schaarste op het netwerk en de innovatie van de opslagcapaciteit die we nastreven in de regio. Sterker nog: Indien de innovatie achterblijft dan zal de realisatie van het bod in het gedrang komen.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.
	De Raad onderschrijft deze volgorde in deze bijlage en zal primair inzettten op de zonneladder en No-regret-maatregelen en de gebieden in de PlanMER bezien voor een eventuele delta in ons bod die ontstaat tot 2030 en daarna tot 2050. De gemeente Best heeft intern een voorlopig bod berekend. Hiermee kunnen we de maatregelen voor duurzame opwek kwantificeren en zicht krijgen op eventuele delta waar we mee aan de slag moeten gaan na de MER. Het bod van de gemeente Best zal altijd voorwaardelijk zijn in verband met de beschikbare beperkte netwerkcapaciteit.	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen. In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.

	De gemeenteraad van Best is van mening dat de concept RES 1.0 zoals die nu is voorgelegd en in relatie tot de (plan)MER, op belangrijke punten dient te worden aangepast om te komen tot een RES 1.0 die op een later moment voor besluitvorming aan de gemeenteraden wordt voorgelegd. Zoals in een eerder stadium is aangegeven is het beleid in Best, dat met zorgvuldigheid en participatie tot stand is gekomen, voor ons leidend. Dit beleid moet onderdeel uitmaken van de RES dat moet zijn opgebouwd uit de bouwstenen van de 21 gemeenten. Ten aanzien van de opgenomen zoekgebieden voor de ontwikkeling van wind-en zonneparken, is met name Zoekgebied 1 voor een groot deel in strijd met het beleid.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	De Visie voor duurzame energieopwekking buitengebied Best: Deze visie geeft een weergave van de locaties waar in het buitengebied van Best duurzame energieopwekking plaats kan vinden en waar niet, op basis van natuur & landschap. Daarnaast geeft het kaders en randvoorwaarden mee voor mogelijke ontwikkeling.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Afwegingskader duurzame energieopwekking buitengebied Best: Dit is een aanvullend uitvoeringsdocument van de door de gemeenteraad vastgestelde visie. Initiatieven c.q. aanvragen voor grootschalige energieopwekking worden hiermee beoordeeld en moeten een minimum aantal punten halen op basis van de locaties genoemd in de Visie.	Gemeenten geven zelf invulling aan de locaties voor wind- en zon.
	Het hierbij horende kaartmateriaal wordt bijgevoegd bij de zienswijze op de planMER. Hier komt naar voren dat zoekgebied 1 voor een groot deel in strijd is met ons geldende beleid. Specifiek ten aanzien van de ingetekende windmolens moet worden opgemerkt dat er maatschappelijk en bestuurlijk geen draagvlak is voor windmolens tot in ieder geval 2030.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Zoals wij vorig jaar bij de totstandkoming van het regionale bod van de Metropool regio hebben aangegeven, dient het (vastgestelde) beleid onderdeel uit te maken van de RES 1.0. Het bod in de RES 1.0 is namelijk, zoals afgesproken, de optelsom van de 21 afzonderlijke bijdragen van de gemeenten. Het is dan ook logisch dat het daaraan ten grondslag liggende beleid, ook onderdeel is van de RES 1.0.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	Buiten zoekgebied 1 heeft Best ook mogelijkheden voor opwek van duurzame energie, zoals blijkt uit ons voorlopig bod.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	De kaart in de concept-RES1.0 legt het zwaartepunt voor grootschalige opwek in het noorden van Best bij Het Groene Woud, met forse delen in de Pailjaart en de Scheeken. Best heeft hier vanwege van het belang van natuur en landschap juist niet het zwaartepunt gelegd. Grote delen daarvan zijn reeds in het beleid uitgesloten dan wel worden door voorwaarden ontmoedigd. Daarbij er is op deze locatie geen draagvlak bij inwoners en stake-holders.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Voor wat betreft de in Zoekgebied 1 van de concept RES 1.0 geprojecteerde windmolenlocaties nabij de Vleutstraat en in het gebied tussen de Sint-Oedenrodenseweg en Sonseweg het volgende. In de toelichting van de concept RES 1.0 wordt hierbij gerekend met in totaal 6 windmolens in deze twee gebieden. Merendeels passen deze niet in het geldende beleid en daarnaast is er ons inziens te weinig draagvlak (zowel gebaseerd op het Inwonerspanel alsook politiek-bestuurlijk) om hier – in ieder geval voor 2030 – windmolens te gaan realiseren.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
Stap voor stap naar uitvoering	De Raad staat open voor samenwerking in de uitvoering en zal Best Duurzaam als lokale energie coöperatie hierin betrekken	Dit wordt meegenomen in het traject om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma.
	Het bod van de gemeente Best is voorwaardelijk in verband de beschikbare beperkte netwerkcapaciteit. Als de oppervlakte van Best en de omliggende gemeenten vergeleken wordt en we nemen in ogenschouw dat deze gebieden ook aan gaan sluiten op het station in Best, dan zal het station Best op korte termijn op 'rood' komen te staan en geen ruimte meer beschikbaar hebben. Hierdoor kan zelfs zon op dak (prioriteit 1) bij de industrieterreinen in het gedrang komen. Dat is niet acceptabel. Een eenvoudige rekensom: indien in 2022 wordt gestart met nieuwe stations elders, waarbij de aanleg hiervan duurt ca. 6 tot 7 jaar, komt het bod van de gemeente Best voor 2030 in het gedrang.	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen. In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.

Gemeente Bladel	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Opgave en kader		
	Voor betere structuur en leesbaarheid, zeker voor inwoners, zouden wij graag een meer beknopte tekst zien.	Meer beknopte tekstvakken voor de leesbaarheid worden toegevoegd in de RES 1.0. Er komt ook nog een publieksversie van de RES 1.0.
Thema's RES MRE	Wij missen de wens voor meer regie op lokaal niveau voor het flexibel kunnen schakelen bij de introductie, opschaling en implementatie van eventuele nieuwe technologieën. Hoewel technieken al beschikbaar zijn, zijn we nog te afhankelijk van het gedateerde energiesysteem én de partijen die hierin nog alleenrecht hebben om in energiesystemen te voorzien. Mede hierdoor komen onder andere oplossingen voor de netcongestie niet van de grond.	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen. In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma.
Samen de energieambitie realiseren	Tot nu toe is de opkomst vanuit inwoners voor participatie binnen de RES nog erg laag naar onze mening. Dat komt mede doordat het voor inwoners pas lading krijgt als het gaat over specifieke locaties voor grootschalige opwekking. In onze gemeente hebben wij de grove fout gemaakt inwoners alleen bij de PlanMER te betrekken en vanuit daar te pogen zoekgebied aan te wijzen. Zo werd geen echte participatie mogelijk. Achteraf hadden we dit kunnen voorspellen, vanuit de ervaring met de landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's). Wij zijn tot de conclusie gekomen dat het verstandiger is om géén zoekgebieden aan te wijzen vanuit de PlanMER, maar juist gebieden waar het in ieder geval niet kan én een toetsingsmechanisme voor de gebieden waar het mogelijk kan. Voor die laatste gebieden kunnen initiatieven worden aangemeld, die dan onder andere op draagvlak getoetst worden. Hiermee voorkom je teveel top-down besluitvorming wat leidt tot weerstand en geen ruimte biedt voor echte participatie.	De 21 gemeenten, waterschappen en provincie hebben er samen voor gekozen om zoekgebieden te benoemen en daarvoor een PlanMER procedure te doorlopen. Daarmee benoemen we ook gebieden waar het in ieder geval niet kan. Uit de PlanMER blijkt dat het een voorkeur heeft om wind- en zon te concentreren in een beperkt aantal gebieden. Daarvan bekijken we nu met elkaar of we het gewenst vinden om deze gebieden aan te wijzen als zoekgebieden.

	Om de biodiversiteit – energietransitie discussie wat te doorbreken adviseren wij het mogelijk te maken dat winst van windmolens (deels) kan worden besteedt aan de realisatie van nieuwe natuur, zowel in de vorm van natuurgebieden als landschapselementen in agrarisch of stedelijk gebied.	In de RES 1.0 is een leidend principe dat de energietransitie de regio versterkt en dat er een koppeling wordt gemaakt met andere opgaven. Opbrengsten kunnen besteed worden aan andere projecten. *I*n de RES 1.0 zullen we dit breder trekken en natuurprojecten als optie noemen in kader bladzijde 25.
	Wij constateren dat er veel aandacht is voor participatie met onder andere inwoners/stakeholders, maar uiteindelijk zijn het soms andere partijen (zoals de netbeheerder) die bepalen waar/wanneer/welk initiatief gerealiseerd kan worden. Dit is wat ons betreft in sommige situaties tegenstrijdig.	Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	Wat ons betreft zouden alle inwoners, ook diegene met minder financiële mogelijkheden, de optie moeten hebben om te participeren in de energietransitie. Dan wel participatie voor wat betreft het proces of sociale participatie, dan wel mogelijkheden voor financiële participatie in een specifiek initiatief.	Een leidend principe binnen de RES is "iedereen doet mee". Daar hebben we bepaalde invulling aangegeven richting het samenwerking en uitvoeringsprogramma. In de RES 2.0 geven we extra aandacht aan de invulling van de participatie van bepaalde doelgroepen (mensen met een kleine beurs, jongeren, ouderen, etc.).
Besparing	In 2020 was het verzoek van onze gemeenteraad om in kaart te brengen wat de verwachte opbrengst is van de inzet op besparing door de overheden. Dit vinden we niet terug, vandaar dat we nogmaals vragen een beschrijving te geven van doelstelling en haalbaarheid. De energievraag is de afgelopen jaren, ondanks besparingsmaatregelen, nauwelijks gedaald. Landelijk gaat het PBL in de energieverkenning 2019 uit van een besparing van 0,9% per jaar voor de periode 2020-2030, hoeveel zou inzet op besparing dan volgend het MRE kunnen bijdragen?	Energiebesparing is cruciaal in onze energietransitie; de energie die we niet (meer) verbruiken hoeven we ook niet meer op te wekken. Daarom zetten wij als regio primair en maximaal in op besparing. Het is een bewuste keuze geweest om geen getal op te nemen als ambitie voor besparing in de concept RES 1.0. Het besparingspercentage is per individuele woning of bedrijf namelijk verschillend en is achteraf niet te meten in relatie tot de genomen maatregelen. Voor de RES 1.0 is ervoor gekozen om geen kwantitatieve doelstelling voor het onderdeel besparing op te nemen, maar om de besparingsaanpak af te stemmen op zowel de doelgroep, de stakeholders en het gebouw. In de vervolgstappen richting RES 2.0 willen we komen tot een verdere concretisering. We hebben vastgelegd dat we maximaal gaan besparen, we zullen onze inspanningen monitoren om te zien of we besparingsmaatregelen waarmee we grote impact kunnen realiseren over het hoofd zien.

	Wat ons betreft zou de verplichting van energiebesparing in beleid, bestemmingsplannen en aanbestedingen opgenomen moeten worden (vrijwilligheid is onvoldoende). In tegenstelling tot enkel stimulering en ondersteuning door de overheid zou energiebesparing een 'verplichting' worden.	In de RES 1.0 laten we het deels aan de lokale autonomie hoe omgegaan wordt met besparing maar reiken we wel zoveel mogelijk handelingsperspectief aan, zodat zo makkelijk mogelijk iets aan besparing kan worden gedaan. Vanuit de regio dragen we instrumenten aan om inwoners te activeren. Het is aan gemeenten zelf om te bepalen waar ze op in gaan zetten en wat ze in lokaal beleid verankeren. De afstemming daarover vindt op regionaal niveau plaats.
	Wij missen maatregelen binnen de sector mobiliteit. Deels kan hierin een koppeling naar de nationale agenda laadinfrastructuur volstaan, maar wij zien ook graag dat we als regio streven naar besparing op het gebruik van grijze brandstoffen door een andere aanpak binnen onze mobiliteitsvraagstukken.	Aan het totale energieverbruik van Mobiliteit wordt in MRE 6,3 TWh verbruikt. Het trekkerschap voor de energie-opgave voor Mobiliteit ligt echter bij het Rijk en de 'Klimaattafel mobiliteit' en daarmee niet bij de regio.
Duurzame warmte	Wat ons betreft zouden we het bestaande (gas)leidingnetwerk onder de grond niet zomaar moeten verwijderen aangezien dit in de toekomst mogelijk ook nog bruikbaar is voor andere duurzame toepassingen/alternatieven, zoals bijvoorbeeld waterstof en/of groen gas.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. Ten aanzien van nieuwbouw hanteren we wel de volgende lijn: bij nieuwbouw is gasloos bouwen verplicht. Waterstof kan pas voldoende geproduceerd worden als een ruimte hoeveelheid groene stroom beschikbaar is. Er is de komende periode nog maar een beperkte hoeveelheid waterstof beschikbaar, en daarbij wordt gekeken naar sectoren waar weinig alternatieven voor waterstof beschikbaar is, zoals in de industrie.
Duurzame opwek	In bijlage 4.2, pagina 36 is de zin opgenomen "In de andere twee gemeenten (Bladel en Eersel) zijn wel zoekgebieden bepaald, maar is het beleidskader niet vastgesteld.". Deze informatie is onjuist. In onze gemeente is geen zoekgebied aangewezen. Wij verzoeken dit te herstellen om onjuiste beeldvorming en onrust te voorkomen.	Deze foutieve informatie zal gecorrigeerd worden in de RES 1.0
	Om dezelfde reden verzoeken wij zoekgebied nummer 34 te verwijderen uit het overzicht of in ieder geval te vermelden dat dit gebied tijdens het proces is afgevallen. Hier wordt geen medewerking verleend aan grootschalige opwekking. Wel realiseren wij windpark de Pals, direct aan de A67 gelegen.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	Onze gemeenteraad heeft zich uitgesproken vóór zonnevelden tot 2 hectare op en/of tegen voormalige bouwvlakken aan. Dit is een optie die voor meer gemeenten mogelijk interessant is als zij terughoudend willen zijn met grotere zonnevelden en kan als zodanig wellicht in de RES opgenomen worden.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Door middel van een financieel voorschot hebben relatief grote initiatiefnemers de mogelijkheid om capaciteit op het elektriciteitsnetwerk te 'claimen' zonder dat hiervoor al een concreet initiatief in zicht is. Afhankelijk van het gesloten contract kan deze capaciteit gedurende circa 12-36 maanden geclaimd worden. Deze capaciteit is dus in de tussentijd niet beschikbaar voor andere initiatieven terwijl op voorhand niet duidelijk is of deze capaciteit daadwerkelijk benut gaat worden. Wat ons betreft zou dit in de toekomst niet langer op een dergelijke manier mogelijk moeten zijn	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	Mede door bovenstaande werkwijze van partners als Enexis is het onmogelijk om de zonneladder toe te passen. Immers, als het erop neer komt is het 'wie het eerst komt het eerst maalt'. Als gemeenten geen vergunning verlenen aan een grootschalig initiatief boven aan de lijst, kan deze haar positie misbruiken om hiermee gedurende 3 jaar de initiatieven op daken te blokkeren. Wij zien graag duidelijke uitspraken in de RES tégen deze werkwijze ten bate van een koerswijze in de gang van zaken	De zonneladder is opgenomen in de RES en is een belangrijk uitgangspunt bij grootschalige opwek en wordt dus toegepast. Deze bestaat uit maatregelen in de volgorde van wat wenselijk is. Daarom is de eerste trede "zon op dak". De opgave is echter zo groot dat alleen "zon op dak" niet voldoende is. We kunnen en moeten daarom ook volgende treden uit de zonnelader toepassen, echter sturen we in eerste instantie aan op "zon op dak". Om ons bod te onderbouwen hebben we gerekend met een maximale potentie van zon op dak. In het samenwerking- en uitvoeringsprogramma gaan we invulling geven aan de verdere uitwerking. Voor invulling van het bod aan het Rijk is ook zon en wind op land nodig.

	Waar extra netwerkcapaciteit al op korte termijn mogelijk gemaakt kan worden, bijvoorbeeld door de inzet van redundantie (reserve-kabel) of noodoplossingen (bijv. batterijen), moet daar op worden ingezet en deze capaciteit eerlijk worden verdeeld op basis van potentiële opwekking, in plaats van technische of financiële overwegingen zoals dat nu het geval is. Hierbij moet extra aandacht zijn voor subregio's zoals de Kempengemeenten, waarbij al langere tijd de status 'ernstige congestie van het elektriciteitsnetwerk' van kracht is en er reeds een flinke wachtlijst aan initiatieven ontstaan is. In dergelijke regio's staat daarbij ook het draagvlak onder druk.	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	Het planMER is een momentopname gebaseerd op de op dat moment geldende restricties, technische haalbaarheid en alle bijbehorende hardeen zachte belemmeringen (bijvoorbeeld radartoets vliegveld). Op basis van onder andere het planMER worden uiteindelijk keuzes gemaakt voor onder andere zoekgebieden voor grootschalige opwek. Onze gemeente wil graag aandacht voor mogelijke toekomstige veranderende omstandigheden in relatie tot bijvoorbeeld wet- en regelgeving/radarverstoring/innovaties. Tijdens de verplichte tweejaarlijkse herijking van de RES zou ook expliciet aandacht moeten zijn voor deze mogelijke veranderingen.	Er is aandacht voor mogelijke toekomstige veranderende omstandigheden in relatie tot bijvoorbeeld wet- en regelgeving/radarverstoring/innovaties.
Stap voor stap naar uitvoering	Wij missen als aanbeveling aan het Rijk om andere partijen dan netbeheerders toe te staan in netwerkoplossingen te voorzien, al is het maar via proefprojecten. De monopolistische positie van netbeheerders is niet meer van deze tijd en zorgt voor een blokkade in de energietransitie.	Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen. In de aanbevelingen aan het Rijk hebben we ook randvoorwaarden opgenomen over netschaarste.

Gemeente Cranendonck	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Opgave en kader	RES 1.0 is gericht op wind- en zonne-energie, te realiseren voor 2030. Daarnaast is ook het jaar 2050 van belang. Vanuit die optie achten we het van belang dat ook nieuwe energiebronnen, zoas Metafuels, aandacht krijgen. Zij kunnen een rol gaan spelen in een duurzame energiemix.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.
Samen de energieambitie realiseren	Ten aanzien van financiële participatie is van belang dat ook deelname door minder kapitaalkrachtige inwoners wordt geborgd, zodat zij ook een bijdrage kunnen leveren aan onze duurzaamheidsopgave. Het profijt dient niet alleen te landen bij de beter bedeelden.	Een leidend principe binnen de RES is "iedereen doet mee". Daar hebben we bepaalde invulling aangegeven richting het samenwerking en uitvoeringsprogramma. In de RES 2.0 geven we extra aandacht aan de invulling van de participatie van bepaalde doelgroepen (mensen met een kleine beurs, jongeren, ouderen, etc.).
Duurzame opwek	t.a.v. Zonne-energie: Wij concluderen hieruit dat zoekgebieden 28 en 32 uit Concept Res en het no-regret gebied bij Nyrstar in overeenstemming zjin met de zoekgebieden kaarten uit de Visie zonneparken. Ook zoekgebied 24, deels gelegen in Heeze-Leende en Cranendonck, ligt een strook aan de A2 waar kansen voor zonne-energie worden gezien. Deze strook stemt teven overeen met de Cranendonckse zoekgebiedenkaart. Binnen deze gebieden wordt momenteel invulling gegeven aan de realisatie van zonneparken.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	t.a.v. Windenergie: Zoekgebied 24 is verder aangemerkt als zoekgebied voor wind. In de opmaat naar de Concept RES in 2020 zijn vanuit Cranendonck, met betrekkingen tot dit zoekgebied voor wind, onze bedenkingen geuit. Er is destijds aangegeven dat de technische mogelijkheden voor factoren in de omgeving (cultuurhistorie, recreatiefunctie en aanwezige natuurgebieden) niet onze goedkeuring konden dragen. Via de PlanMER-procedure is dit zoekgebied verder verfijnd. Er zijn mogelijk kansen in zoekgebied 24 voor windenergie maar niet op het Cranendoncks zoekgebied.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

Stap voor stap naar uitvoering	Eenduidig nationaal beleid, financiële en non-financiële steun aan de lagere overheden zijn van groot belang om de stappen te kunnen maken zoals ze van de overheid worden verwacht.	In de RES 1.0 onderschrijven we dit, in hoofdstuk 5 (Stap voor stap naar uitvoering) hebben we hierover ook aanbevelingen aan het Rijk opgenomen.
Gemeente Deurne	**Reactie gemeente**	**Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder**
Duurzame opwek	Het gemeentebestuur heeft omwille van de wenselijkheid enkel geen (grote) bezwaren tegen aanwijzing van zoekgebied 12 als mogelijke locatie om duurzame energie op te wekken. De andere vier locaties dienen in de ogen van het gemeentebestuur te worden uitgesloten. In Concept RES 1.0 wordt het Glastuinbouwontwikkelingsgebied als no-regret maatregel opgenomen Het college denkt ook in de toekomst op andere locaties in te kunnen zetten zoals het glastuinbouwgebied, ook al maakt dit gebied nu geen deel uit van planMER.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	Zoekgebied 11: - Significant minder lokaal draagvlak - Significante negatieve effecten op het milieu - Aanwezigheid van de Groenblauwe mantel Zoekgebied 17: - Voor zon negatieve effecten op het milieu - Voor de windlocatie is geen lokaal draagvlak door de ligging in het waardevolle beekdallandschap. Beekdalen zijn belangrijke verbindende elementen voor behoud van biodiversiteit en zij vervullen een belangrijke functie in het klimaatbestendig worden. Zoekgebied 18: - Negatief effect op herkomstwaarde van het landschap; - Negatief effect op gebruikswaarde van het landschap en - De Peelvenen en de randzone daaromheen zijn onderwerp van nieuwe gebiedsontwikkeling. Samen met betrokkenen in het gebied, provincie, waterschap en Rijk zijn recent twee trajecten gestart: Gebiedsgerichte aanpak Peelvenen en Nationaal Park nieuwe stijl Peelvenen. Zoekgebied 18 ligt in deze randzone. - De N2000-gebieden, zoals Peelvenen, zijn de meest waardevolle natuurgebieden van de regio. Daarnaast ligt nabij zoekgebied 18 in de Peelvenen een van rijkswege beschermd dorpsgezicht: Griendtsveen. Zoekgebied 21: - Voor zon en wind geen lokaal draagvlak voor grootschalige opwekking - De windlocatie is in afstand ook een belemmering voor Helenaveen als beschermd dorpsgezicht. - Daarnaast hebben de wieken overdraai boven natura 2000 gebied.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Een omgevingsdialoog met om/aanwonenden zien wij voor elk project van grootschalige energie opwekking als een vereiste. Waarbij de definitie omgeving niet alleen geldt voor inwoners van de gemeente waarbinnen het projectgebied valt maar ook voor inwoners van aangrenzende gemeenten. In RES 1.0 van de MRE missen wij een zorgvuldige omgevingsdialoog als randvoorwaarde. Hierbij verwachten wij van MRE dat dit met de aangrenzende RES-regio's wordt afgestemd zodat ook zij in RES 1.0 (of RES 2.0) deze randvoorwaarde opnemen.	Binnen de RES-regio vindt afstemming plaats tussen gemeenten. Vanuit onze regio worden er handreikingen gedaan om overal hetzelfde verhaal te vertellen. Bijvoorbeeld met de PlanMER en de publieksversie van de RES. Het lokale gesprek vraagt maatwerk, het is aan gemeenten om hier invulling aan te geven.

Gemeente Eersel	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Besparing	Het onderdeel participatie binnen de concept RES 1.0 gaat voornamelijk over het informeren van inwoners over de inhoud van de RES en ervoor zorgen dat de Regionale Energiestrategie een breed bekende term wordt binnen de Metropoolregio Eindhoven. ln onze ogen gaat het betrekken van de inwoners van de gemeente Eersel over het gezamenlijk uitvoering geven aan de opgave. Of een inwoner daarbij de doelstellingen van onze RES wel of niet kent maakt daarin geen verschil. De RES moet veel meer gericht zijn op het activeren van inwoners om te gaan besparen, in plaats van het informeren van inwoners. Samenwerking met energiecoöperaties en omgevingspartijen (zoals dorpsraden) dient daarvoor nadrukkelijker te worden opgenomen in de RES 1.0.	In de RES 1.0 laten we het deels aan de lokale autonomie hoe omgegaan wordt met besparing maar reiken we wel zoveel mogelijk handelingsperspectief aan, zodat zo makkelijk mogelijk iets aan besparing kan worden gedaan.
	De grondhouding van de concept RES 1.0 is gericht op een zo groot mogelijke grootschalige opwekking van zon-en-wind-energie binnen de Metropoolregio Eindhoven. Het onderdeel besparing is voornamelijk gericht op het verkleinen van de opgave die op grootschalige wijze opgewekt dient te worden. De gemeente Eersel beredeneert dit vanuit de andere kant: we dienen grootschalig op te wekken wat er in onze gemeente écht niet door middel van besparing ingevuld kan worden. Zon op dak heeft niet alleen in onze aanpak de hoogste prioriteit, maar is ook de eerste trede op de zonneladder in de concept RES 1.0 ln de RES 1.0 dient besparing, met name zon op nadrukkelijker terug te komen in de vorm van een meetbare regionale doelstelling.	De focus ligt op besparing in de RES 1.0. Energiebesparing is cruciaal in onze energietransitie; de energie die we niet (meer) verbruiken hoeven we ook niet meer op te wekken. Daarom zetten wij als regio primair en maximaal in op besparing. Het is een bewuste keuze geweest om geen getal op te nemen als ambitie voor besparing in de concept RES 1.0. Het besparingspercentage is per individuele woning of bedrijf namelijk verschillend en is achteraf niet te meten in relatie tot de genomen maatregelen. Voor de RES 1.0 is ervoor gekozen om geen kwantitatieve doelstelling voor het onderdeel besparing op te nemen, maar om de besparingsaanpak af te stemmen op zowel de doelgroep, de stakeholders en het gebouw. In de vervolgstappen richting RES 2.0 willen we komen tot een verdere concretisering. Verder zijn we door het Rijk gevraagd zon- en windenergie op te wekken en in te passen op ons grondgebied, los van de hoeveelheid energie die we besparen. We gaan onze besparingsaanpak monitoren en op basis daarvan bepalen wat een realistische ambitie is.

Duurzame opwek	Op 15 december 2020 heeft de gemeenteraad van Eersel het beleid grootschalige zonne-energie gemeente Eersel 2020-2030 vastgesteld. Dit lokale beleid vormt het bod dat de gemeente Eersel doet richting de RES 1.0. De bepalingen die voor de gemeente Eersel staan opgenomen in de concept RES 1.0 kunnen nooit afwijkend zijn van dit lokaal vastgestelde beleid. ln het beleid is opgenomen dat de lokale grootschalige opwekkingsopgave voor de gemeente Eersel tot en met 2030 is vastgesteld op 0,055 TWh. Deze opwekkingsopgave zullen we invullen door de ontwikkeling van een zonnepark in de vorm van een geluidwerende en energieopwekkende voorziening langs de A67. Het restant van de opwekkingopgave zal een plek gaan vinden binnen het aangewezen zoekgebied ten noorden van Wintelre, dat in de concept RES 1.0 wordt aangeduid als zoekgebied 36. Het door de gemeenteraad van Eersel aangewezen zoekgebied rond de A67 dient te worden verwerkt in de RES 1.0.	Dit wordt meegenomen bij de selectie van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Netwerkbeheerder Enexis waarschuwt al geruime tijd voor schaarste op haar elektriciteitsnetwerk. Ook het zonnepark dat onderdeel uit zal maken van de geluidwerende en energieopwekkende voorziening langs de A67 heeft te maken met schaarste in het meest nabije hoogspanningsstation. Landelijke wetgeving en het (te) laat opstarten van opschaling van de capaciteit zijn de oorzaak van deze uitdaging. ln de concept RES 1.0 wordt de bal neergelegd bij de netbeheerder en de lokale en regionale overheden Wij zijn van mening dat de RES-organisatie een regisserende rol moet nemen in het landelijke, regionale en lokale gesprek over de netwerkcapaciteit in de Metropoolregio Eindhoven. De innovatiekracht in de Metropoolregio Eindhoven is essentieel als één van de oplossingen voor deze uitdaging. ln de RES 1.0 dient te worden opgenomen dat het voeren van regie in het gesprek over de netwerkcapaciteit in de Metropoolregio Eindhoven en het stimuleren van innovatie ten behoeve van het vergroten van de netwerkcapaciteit een prioriteit is van de RES-organisatie.	Dit wordt meegenomen in de RES 1.0
Stap voor stap naar uitvoering	Wanneer de planning zou zijn gevolgd die sinds de start van de RES-samenwerking in 2018 was voorzien, zouden wij op dit moment de definitieve RES 1.0 vaststellen. Door gebrek aan een voldoende scherpe planning lukt dat op dit moment niet. Ten tijde van het publiceren van de concept RES in het voorjaar 2020 was onduidelijk welk bestuurlijk proces u van ons verwachtte. Al vaker in het RES-traject hebben wij aangedrongen op structureel meer	Er is continue aandacht voor het organiseren van een ordentelijk bestuurlijk proces. Via de wethouders die deelnemen aan het Poho en de Stuurgroep RES wordt de vinger hiervoor ook aan de pols gehouden om dit te waarborgen.

	aandacht voor het bestuurlijk proces. Nogmaals vragen wij aandacht voor het organiseren van een ordentelijk bestuurlijk proces bij de voltooiing van de RES 1.0. met begrip voor de in de Gemeentewet opgenomen relevante artikelen en het Reglement van Orde van onze gemeenteraad.	
Gemeente Eindhoven	**Reactie gemeente**	**Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder**
Opgave en kader		
Reactie gemeente	De raad onderschrijft de RES opgave en het afwegingskader van NP RES maar wil hier “klimaatrechtvaardigheid” aan toevoegen als prominent uitgangspunt. Hieronder verstaan wij dat de vervuiler betaalt en dat duurzame oplossingen voor iedereen (financieel) bereikbaar zijn. Verder ziet de raad van de vier onderdelen in het afwegingskader de eerste twee (kwantiteit en de ruimtelijke inpassing van grootschalige opwek) geborgd in de Concept RES 1.0. Voor de onderdelen systeemefficiëntie en met name maatschappelijk draagvlak zijn nog er nog flinke stappen te zetten.	De leidende principes zijn het uitgangspunt, waaronder het principe dat de energietransitie voor iedereen haalbaar en betaalbaar is. Dit wordt verder geconcretiseerd in het vervolgproces naar een RES 2.0 en verder. In de RES 1.0 zullen de onderdelen systeemefficiëntie en maatschappelijk draagvlak nog verder uitgewerkt gaan worden ter verduidelijking van het afwegingskader.
Thema's RES MRE	De raad benadrukt dat elke gemeente een eigen focus in de energietransitie kent door de mix van stad, dorp en land in onze regio: waar voor sommige gemeenten de nadruk ligt op opwekking van duurzame energie, heeft Eindhoven vooral een opgave om energiebesparing te realiseren en een duurzame, betaalbare warmtevoorziening vorm te geven. Beide vormen een grote uitdaging als het gaat om draagvlak en uitvoering.	Dit wordt meegenomen in de regionale bestuurlijke afstemming.
	Ook de afstemming met de subregio Stedelijk Gebied Eindhoven vindt de raad belangrijk. Er zijn tenslotte belangrijke raakvlakken tussen de regionale energietransitie en de thema’s Economie, Wonen, Ruimte en Voorzieningen die belegd zijn in het SGE samenwerkingsverband en uitgewerkt in de Samenwerkingsagenda 2018-2025.	Dit wordt meegenomen in de regionale bestuurlijke afstemming.

	De raad vraagt aandacht voor het stimuleren en implementeren van innovatie. De RES kan antwoorden bieden hoe ideeën, producten en systemen die voortkomen uit het Brainport ecosysteem van bedrijven en kennisinstellingen gevalideerd kunnen worden in onze regio en op systeemniveau oplossingen kunnen bieden voor de energietransitie. De raad heeft, middels de motie M4 'Stimuleer duurzame innovaties in de regio om klimaatdoelen te halen' op 15 december 2020 bij het behandeling van het Klimaatplan, opgeroepen de in- en externe financieringsmogelijkheden van een stimuleringsfonds voor innovatieve duurzaamheidsoplossingen te onderzoeken. De raad ziet hier graag een vervolg op in de RES 1.0	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.
Samen de energieambitie realiseren	Meer aandacht vraagt de raad voor het vergroten van draagvlak onder inwoners door de kans om mee te denken in het RES proces. Hoewel inspraak niet verplicht is voor de Regionale Energie Strategie, acht de raad samenspraak volgens de Verordening Samenspraak en Inspraak (2008) van belang voor enerzijds draagvlak voor de RES en anderzijds de kwaliteit van de RES. Dat het animo om mee te denken groot is, blijkt wel uit het aantal aanmeldingen voor de Research Community.	Vanuit onze regio worden er handreikingen gedaan om overal hetzelfde verhaal te vertellen. Bijvoorbeeld met de PlanMER en de publieksversie van de RES. Het lokale gesprek vraagt maatwerk, het is aan gemeenten om hier invulling aan te geven.
Besparing	Wel ziet de raad het belang om de voortgang in energiebesparing te monitoren en de samenwerking regelmatig te evalueren. Door de vrijblijvendheid van het module-model ontstaan steeds wisselende coalities van gemeenten, waardoor het risico ontstaat dat het regionale overzicht verloren raakt en er ongewilde verschillen tussen gemeenten ontstaan.	Monitoring en evaluatie is opgenomen in hoofdstuk 5 als een van de thema's in het op te stellen samenwerking- en uitvoeringsprogramma. Daarnaast is er aan monitoring en evaluatie bij sommige thema's ook een concrete invulling gegeven. Bijvoorbeeld in het hoofdstuk besparing om inzicht te krijgen in de haalbaarheid en opbrengst van de verschillende besparingsaanpakken. Monitoring en evaluatie wordt ook meegenomen in de herijking richting RES 2.0.
	De raad vraagt aandacht voor afstemming, kennisdeling en gezamenlijke aanpakken met de woningcorporaties.	Kennisuitwisseling komt terug in hoofdstuk 5 stap voor stap naar uitvoering, en dit nemen we mee voor het samenwerking- en uitvoeringsprogramma. Voor sommige thema's (zoals besparing) is al een nadere uitwerking opgenomen.
	De raad benadrukt de voorbeeldrol die de gemeenten kunnen nemen met het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed. De verduurzaming van eigen panden biedt bovendien kans om een 'vliegwiel' vorm te geven waarbij andere partijen kunnen aanhaken en leren.	In de RES 1.0 laten we het deels aan de lokale autonomie hoe omgegaan wordt met besparing maar reiken we wel zoveel mogelijk handelingsperspectief aan, zodat zo makkelijk mogelijk iets aan besparing kan worden gedaan.

Duurzame warmte	Eindhoven is afhankelijk van elektriciteitsbronnen buiten haar gemeentegrenzen. Om die reden heeft de raad bij de uitgangspunten voor de Warmtevisie vastgesteld eerst in te zetten op energiebesparing en rest- en omgevingswarmte te benutten bij het selecteren van alternatieve warmtevoorzieningen voor onze buurten.	In de RES 1.0 laten we het deels aan de lokale autonomie hoe omgegaan wordt met besparing maar reiken we wel zoveel mogelijk handelingsperspectief aan, zodat zo makkelijk mogelijk iets aan besparing kan worden gedaan. Gemeenten hebben een regierol in deze lokale warmtetransitie. Gemeenteraden stellen daarvoor uiterlijk in 2021 hun Transitievisie Warmte (TVW) vast met plannen voor het isoleren en/of aardgasvrij maken van deze woningen en gebouwen in de periode tot en met 2050. De TVW wordt concreet uitgewerkt in uitvoeringsplannen (op buurt, wijk, of warmtekavelniveau). In de uitvoeringsplannen besluiten gemeenten over het alternatief voor aardgas. Naast het gemeentelijk schaalniveau is het regionale schaalniveau van belang voor het slagen van de warmtetransitie. Op het regionale niveau kunnen partijen zorgen voor een efficiënte inzet van bovenlokale bronnen, infrastructuur en het betrekken van bovenlokale stakeholders. Dit niveau wordt als onderdeel van de RES 1.0 uitgewerkt in de Regionale Structuur Warmte (RSW). Binnen de RSW wordt ook naar een breed scala van warmtebronnen gekeken waaronder ook innovatieve toepassingen en technieken.
	In de Warmtevisie 2020 staat biomassa omschreven als een transitiebrandstof, nodig om op korte termijn te voldoen aan de warmtevraag. Uitgangspunt is geen nieuwe biomassacentrales, tenzij er vanuit de energievoorziening een aantoonbaar zwaarwegend belang is. Voor een warmtetransitie met Impact is het cruciaal dat biomassa op een verstandige en duurzame manier wordt toegepast.	We geven aandacht aan de (positieve en negatieve) effecten van duurzame warmte en de effecten en ontwikkelingen op systeemniveau, zodat er een afgewogen keuze gemaakt kan worden. Bodemenergiesystemen worden daarin betrokken. Omdat we deze moeilijke opgave slim aan willen pakken, maken we afspraken over een gezamenlijke kennis- en leeragenda waarbij we samenwerken met provincie, waterschappen, kennisinstellingen en bedrijven. We kijken daarbij ook naar innovatie, ook in relatie tot de beperkte netcapaciteit.

	De raad hecht dan ook belang aan een goed afwegingskader en goede afspraken over bovenlokale warmtebronnen. Per type bron is een kader nodig voor onder meer de wenselijkheid van inzet en de verdeling van kosten en baten. Zowel tussen gemeenten, die in hun Transitievisies Warmte een regierol krijgen over de warmtevoorziening op wijkniveau, als tussen overheid en commerciële partijen die een rol (gaan) spelen in de regionale warmtemarkt. De raad vraagt daarbij aandacht voor de afstemming met de Ministeries, Provincie en de waterschappen als kennispartijen maar ook als bevoegde autoriteit voor verschillende typen vergunningen	Er komt een afwegingskader voor bovenlokale warmtebronnen. Gemeenten hebben een regierol in deze lokale warmtetransitie. Gemeenteraden stellen daarvoor uiterlijk in 2021 hun Transitievisie Warmte (TVW) vast met plannen voor het isoleren en/of aardgasvrij maken van deze woningen en gebouwen in de periode tot en met 2050. De TVW wordt concreet uitgewerkt in uitvoeringsplannen (op buurt, wijk, of warmtekavelniveau). In de uitvoeringsplannen besluiten gemeenten over het alternatief voor aardgas. Naast het gemeentelijk schaalniveau is het regionale schaalniveau van belang voor het slagen van de warmtetransitie. Op het regionale niveau kunnen partijen zorgen voor een efficiënte inzet van bovenlokale bronnen, infrastructuur en het betrekken van bovenlokale stakeholders. Dit niveau wordt als onderdeel van de RES 1.0 uitgewerkt in de Regionale Structuur Warmte (RSW).
Duurzame opwek	De raad hecht groot belang aan de mogelijkheid om op Eindhovens grondgebied bij te kunnen dragen aan de energietransitie, en ziet dat graag geborgd in de RES.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	De raad onderstreept het belang dat ook regionaal een zonneladder wordt gehanteerd. De Concept RES 1.0 hanteert een zonneladder die in essentie overeenkomt met de zonneladder in de Eindhovense beleidsvisie: eerst op bebouwing, dan (tijdelijk) op ongebruikte ruimte en langs grootschalige infrastructuur, dan met meervoudig ruimtegebruik in combinatie met andere opgaven en functies, en tenslotte goed ingepast op landbouwgronden. De laatste categorie is op Eindhovens grondgebied niet gewenst verklaard, gezien de beperkte buitenruimte en het intensieve gebruik	De zonneladder is opgenomen in de RES en is een belangrijk uitgangspunt bij grootschalige opwek en wordt dus toegepast. Deze bestaat uit maatregelen in de volgorde van wat wenselijk is. Daarom is de eerste trede “zon op dak”. De opgave is echter zo groot dat alleen “zon op dak” niet voldoende is. We kunnen en moeten daarom ook volgende treden uit de zonnelader toepassen, echter sturen we in eerste instantie aan op “zon op dak”. Om ons bod te onderbouwen hebben we gerekend met een maximale potentie van zon op dak. In het samenwerking- en uitvoeringsprogramma gaan we invulling geven aan de verdere uitwerking. Voor invulling van het bod aan het Rijk is ook zon en wind op land nodig. Uitgangspunt is dat we kijken waar in de regio het meest logisch is om grootschalige duurzame energieopwekking te realiseren. De draagkracht van het landschap en de landschappelijke inpassing en de kansen in relatie tot andere gebiedsopgaven is hierbij leidend. De opgaven zijn regionaal geformuleerd; de gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor invulling en realisatie. Daarbij realiseren wij ons dat de mogelijkheden en kansen en fasering per gemeente kunnen verschillen. In het kader van monitoring op de RES 1.0 brengen we in beeld wat de bijdrage is van de verschillende gemeenten om zo zicht te hebben op de voortgang.
	Het Klimaatplan 2021-2026 zet in op ontwikkeling van drie à vier zonneparken binnen de richtlijnen van het beleid zon en wind. Apart te noemen is de tijdelijke benutting van ruimte die gereserveerd is voor de nog te realiseren fases van de Brainport Industries Campus (BIC), zie figuur 1. Ook rond Eindhoven Airport zijn nog mogelijkheden. Het opwek potentieel van deze parken is circa 0,020 TWh.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Voor het merendeel van het Eindhovens grondgebied geldt een ‘nee’ of een ‘nee, tenzij’, waarbij ruimte voor grootschalige opwekking wordt geboden rond infra en voor tijdelijk gebruik van plekken die in afwachting van ontwikkeling zijn.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	De PlanMER milieu-effectbeoordeling laat zien dat opwekking in zoekgebied 13 conflicteert met het Natuur Netwerk Brabant. De raad hecht echter aan het uitgangspunt waarmee een uitzondering op de Interim omgevingsverordening van de provincie opgenomen voor windturbines in NNB-gebieden langs grootschalige infrastructuur. Daarnaast stelt de Concept RES 1.0 ook dat gemeenten kunnen onderzoeken of (lokaal) maatwerk mogelijk is. *Zoekgebied 13 toont ook negatieve effecten op de leefomgeving en op de gebruiks- en belevingswaarde. Daarentegen scoort het zoekgebied positief op de bredere thema's 'Natuur – nabij nog te ontwikkelen Natuur Netwerk Brabant', 'Natuur – nabij groenblauwe mantel'. De raad hecht belang aan een lokale afweging hierin door de direct betrokken gemeenten, in participatie met omwonenden en andere belanghebbenden. De positieve score van zoekgebied 13 bij het bredere thema 'Ligging t.o.v. grootverbruikers' komt niet terug in het MER-alternatief 'Netinpassing'. Gezien de netcongestie in de regio en de noodzakelijke capaciteitsuitbreiding, zou de ligging nabij energie-intensieve gebieden als De Hurk en De Run positiever beoordeeld mogen worden.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	De raad vraagt extra aandacht voor de moeilijkheden bij realisering van zonnepanelen op bedrijfsdaken.	De suggestie wordt betrokken in de verdere uitwerking van de regionale aanpak van zon op dak.
	De raad vraagt aandacht voor het belang van bovengemeentelijke afstemming over netcapaciteit en lopende of voorgenomen projecten, en voor een regionaal of subregionaal afwegingskader voor projecten wanneer er sprake is van (dreigende) netcongestie. Het realiseren van zonnepanelen op grote daken en rondom snelwegen is een ruimtelijke 'no regret', maar complexer dan het vergunnen en aanleggen van zonneparken. Voorkomen dient te worden dat de no-regret maatregelen niet aangesloten kunnen worden door capaciteitsreserveringen voor zonneparken in het buitengebied.	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen. In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.

	De raad is positief dat de RES kijkt naar waterstof als kans voor de regio. Wel is het van belang dat er een goede afweging wordt gemaakt over de inzet van groene waterstof, bijvoorbeeld volgens de Waterstofladder van Natuur&Milieu	De opgave van het Rijk aan de 30 RES-regio's is om, vóór 2030, 35 TWh aan grootschalige opwek met zon en wind te realiseren, omdat dit bewezen technieken zijn. Andere technieken zijn nog niet voldoende doorontwikkeld en mogen dan ook niet worden meegeteld in het het bod per RES-regio voor 2030. De inzet van nieuwe technieken vanaf 2030 richt zich op de nog veel grotere opgave voor duurzame opwek van elektriciteit richting 2050 en na het verstrijken van de 25 jaar het (deels) invullen van die 35 TWh met andere technieken. In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
Stap voor stap naar uitvoering	De raad wijst op de programma's en projecten die al lopen bij de verschillende individuele gemeenten, en vraagt aandacht voor de aansluiting hierop. Zodat samenwerking gezocht kan worden op het meest effectieve schaalniveau, zowel tussen overheden onderling als met de verschillende stakeholders en uitvoerende partijen in de regio	Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0.

Gemeente Geldrop-Mierlo	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Opgave en kader	Langere termijn en prioritering; De focus van de RES ligt sterk op 2030. Dit is logisch omdat dit het eerste ijkpunt is. Maar gezien de transportschaarste waar we mee te maken hebben, verwachten wij dat er keuzes gemaakt moeten worden in wat wij voor 2025 en voor 2030 uit kunnen voeren. Een regiobrede strategische benadering en prioritering is daarom noodzakelijk. Hoe gaan we de beperkte capaciteit die er is inzetten? Hierbij moeten we verder kijken dan 2030.	De opgave van het Rijk aan de 30 RES-regio's is om, vóór 2030, 35 TWh aan grootschalige opwek met zon en wind te realiseren, omdat dit bewezen technieken zijn. Andere technieken zijn nog niet voldoende doorontwikkeld en mogen dan ook niet worden meegeteld in het bod per RES-regio voor 2030. De inzet van nieuwe technieken vanaf 2030 richt zich op de nog veel grotere opgave voor duurzame opwek van elektriciteit richting 2050 en na het verstrijken van de 25 jaar het (deels) invullen van die 35 TWh met andere technieken.
	Wij missen echter nog diepgang in deze samenwerking. We moeten het op korte termijn gezamenlijk hebben over hoe wij gaan samenwerken op onder andere het gebied van prioritering en uitvoering	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	Concreetheid van het stuk; Het abstractieniveau van de RES blijft hoog. We moeten op korte termijn keuzes maken in hoe wij deze strategie gaan uitvoeren en een daarbij horende planning maken. Ook moeten we verschillende thema's zoals transportschaarste, zon op dak en innovatie verder uitwerken.	Dit wordt meegenomen in de RES 1.0. Er komt ook nog een publieksversie van de RES 1.0.

Thema's RES MRE	Wij missen hierbij wel de uitwerking van deze thema's. Want hoe gaan wij dit realiseren? Hoe gaan wij met de genoemde partijen samenwerken? Welke afspraken maken we? En wat gaat ons dit opleveren? Op korte termijn is een verdiepingsslag op deze thema's nodig.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	Innovatie; Meer aandacht is nodig voor innovatie. Wij moeten ons als Brainportregio nadrukkelijk op dit gebied profileren. Innovatie kan ook een belangrijke bijdrage leveren in de discussie rond transportschaarste en de beperkte mogelijkheden voor opwek in stedelijke gemeenten zoals Geldrop-Mierlo. Belangrijk is dat we zo snel mogelijk aan de slag gaan.	In o.a. hoofdstuk 3 van de concept RES 1.0 wordt ingegaan op het thema innovatie, met diverse voorbeelden. Samen met Brainport Development verkennen we welke trajecten we samen zouden kunnen oppakken. Om daarmee de in de Brainport Actieagenda opgenomen innovaties te versnellen en het realiseren van de doelen van de RES dichterbij te brengen. Gemeenten kunnen bijvoorbeeld als launching customer optreden bij de uitrol van innovatieproducten, zoals lichtgewicht zonnepanelen of dakinstallaties, die zowel zonne- en windenergie opwekken. Ook zien we kansen als gemeenten samen optrekken in gezamenlijke aanbestedingen. In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.

	Koppeling andere regionale opgaven; De RES wordt als hefboom voor andere regionale opgaven genoemd. Wij vinden het positief dat de transitie landelijk gebied, circulaire economie en klimaatadaptatie genoemd worden. Wat ons betreft moeten landschap, natuur en biodiversiteit hieraan toegevoegd worden. Ook is meer nodig dan deze onderwerpen alleen noemen. Wij verzoeken u in de RES verder uit te werken hoe deze koppelingen gemaakt kunnen worden en de uitvoering hiervan ook in de strategie te borgen. We moeten hierbij wel voorkomen dat het belang van verduurzaming vergeten wordt. In het stuk worden bijvoorbeeld de economische voordelen eerder genoemd dan duurzaamheid. Duidelijk moet blijven waarom we dit doen en deze strategie moet geen middel worden om andere opgaven zoals economische groei te bereiken.	Het toevoegen van de thema's landschap, natuur en biodiversiteit aan de thema's van de RES 1.0. Met een uitwerking hoe de koppeling in de uitvoering gemaakt wordt en tevens de duurzaamheidsstrategie duidelijker naar voren komt.
Samen de energieambitie realiseren	Voor de beeldvorming en creëren van draagvlak is het echter zeer belangrijk om te laten zien dat wij deze wel meegenomen hebben in onze strategie en dat wat wij voorstellen dus daadwerkelijk uitvoerbaar en betaalbaar is.	Meer zichtbaarheid van het draagvlak meenemen in de RES 1.0
	Aandacht voor mensen met een kleinere beurs; Voorkomen moet worden dat mensen met een kleinere beurs achterblijven in de energietransitie. Meer aandacht is nodig voor het rechtvaardigheidsprincipe. Er wordt vooral uitgegaan van participatie van financieel draagkrachtigen. Op welke manier kunnen minder financieel draagkrachtigen deelnemen?	Een leidend principe binnen de RES is "iedereen doet mee". Daar hebben we bepaalde invulling aangegeven richting het samenwerking en uitvoeringsprogramma. In de RES 2.0 geven we extra aandacht aan de invulling van de participatie van bepaalde doelgroepen (mensen met een kleine beurs, jongeren, ouderen, etc.).
	Verder moeten er afspraken gemaakt worden, zodat in elke gemeente ongeveer hetzelfde verhaal verteld wordt. Verder moet uitgewerkt worden hoe inwoners gedurende het gehele traject betrokken worden en niet alleen in deze eerste fase	Vanuit onze regio worden er handreikingen gedaan om overal hetzelfde verhaal te vertellen. Bijvoorbeeld met de PlanMER en de publieksversie van de RES. Het lokale gesprek vraagt maatwerk, het is aan gemeenten om hier invulling aan te geven.
	Participatie van jongeren en ouderen; Daarnaast vinden wij het belangrijk dat er specifiek aandacht is voor jongeren en ouderen in dit proces. Zo weten we dat er een JongRES is, maar wordt hun rol in de RES niet besproken. Een goede participatiestrategie is nodig.	Er is een JongRES die tevens ook een afvaardiging heeft in de adviesgroep RES MRE. Het benoemen hiervan wordt meegenomen in de RES 1.0. Een leidend principe binnen de RES is "iedereen doet mee". Daar hebben we bepaalde invulling aangegeven richting het samenwerking en uitvoeringsprogramma. In de RES 2.0 geven we extra aandacht aan de invulling van de participatie van bepaalde doelgroepen (mensen met een kleine beurs, jongeren, ouderen, etc.).

	Er zijn in de regio al veel initiatieven van investeerders om zonneparken te realiseren en bij enkele projecten dreigen plaatselijke energiecoöperaties buiten spel te komen staan waardoor van participatie niets terecht komt. Wij stellen voor om in de RES de ondersteuning van lokale energiecoöperaties regionaal op te pakken. Belangrijk is dat zij een volwaardige partij kunnen zijn die op kan tegen de kapitaalkrachtige grote commerciële partijen.	Deze zienswijze nemen we mee in het samenwerking- en uitvoeringsprogramma. Het model dat we ontwikkelen is ook voor energiecoöperaties en is ook in samenspraak met de regionale vertegenwoordigers van de energiecoöperaties opgesteld.
Besparing	Besparing; In de concept RES gaven we aan dat besparing de basis is en de hoogste prioriteit heeft. Dit moet beter naar voren komen in de RES 1.0. Zo wordt de prioriteit van besparing ook weer niet genoemd bij deze kernpunten uit de Concept RES 1.0	De inzet op besparing is benoemd bij de leidende principes voor de RES. In hoofdstuk 4 van de RES 1.0 is aangegeven dat de focus op besparen ligt.
	Opslag en de gevolgen van seizoensinvloeden; Deze gaan een belangrijke rol spelen in de energietransitie maar worden niet of nauwelijks meegenomen in de RES.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.
	Hiervoor is een goede monitoring en evaluatie nodig. Zo houden we ook zicht of besparing in de gehele regio haar prioriteit behoudt	Monitoring en evaluatie is opgenomen in hoofdstuk 5 als een van de thema's in het op te stellen samenwerking- en uitvoeringsprogramma. Daarnaast wordt monitoring en evaluatie specifiek genoemd bij het hoofdstuk besparing om inzicht te krijgen in de haalbaarheid en opbrengst van de verschillende besparingsaanpakken.
	Verhuurders; In de RES zouden wij graag meer aandacht zien voor de inbreng van verhuurders. Wat er nu staat is beperkt en weinig concreet. Wij verzoeken u bijvoorbeeld verder te onderzoeken of het mogelijk is om regionaal of subregionaal prestatieafspraken te maken.	De zienswijze wordt meegenomen in de verdere uitwerking van de besparingsaanpakken. In de werkgroep Besparing wordt aandacht aan dit thema besteed.

Duurzame warmte	Elektrificatie warmte; Warmte is vooral in de winter nodig. Als we warmte gaan elektrificeren (bijvoorbeeld door toepassen van warmtepompen) zal in de winter dus veel elektra nodig zijn. In de RES wordt duurzame energie vooral opgewekt door zonnepanelen. Deze energie is veel minder beschikbaar in de winter. Dit maakt het noodzakelijk om bijvoorbeeld ook te kijken naar seizoensopslag. Daarnaast levert elektrificatie ook een extra belasting van het elektriciteitsnet op. Er is dus meer aandacht nodig voor wat dit betekent, hoe we hier mee om gaan, wat alternatieven zijn voor elektrificatie en hoe we innovatie hiervoor in kunnen zetten.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.
Duurzame opwek	Transportschaarste; Wat opvalt is dat er in de RES nauwelijks aandacht is voor transportschaarste, ook na 2030 wanneer de opgave nog veel groter is. Dit terwijl dit een van de grootste bedreigingen is voor de uitvoerbaarheid van de RES. Het is nodig beter in kaart te brengen wat dit betekent voor ons bod en de uitvoering en planning daarvan.	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	Zonneladder en no-regret maatregelen; In de RES geven we aan dat we de zonneladder toepassen. De focus van het stuk duurzame opwek ligt vervolgens vooral op zoekgebieden in trede 5. Extra aandacht is nodig voor hoe wij de eerste treden van de zonneladder gaan realiseren. Dit komt nu niet aan bod. Zo stellen wij voor om regionaal de mogelijkheden die het besluit bouwwerken leefomgeving uit de omgevingswet straks zal bieden om bijvoorbeeld een verplichting voor zon op dak op te nemen verder uit te werken en dit regionaal in te voeren. Ook zouden we het organiseren van postcoderoosprojecten op daken of soortgelijke initiatieven op kunnen schalen.	Dit wordt meegenomen in de regionale bestuurlijke afstemming.

	Prioritering; Gezien de huidige transportschaarste is daarnaast prioritering op basis van deze zonneladder nodig. Zonder prioritering kan de situatie ontstaan dat een project in trede 5 van de ladder (zon op landbouwgronden) uitgevoerd wordt en dat daardoor projecten in trede 1 t/m 4 niet uitgevoerd kunnen worden omdat er geen aansluitcapaciteit meer is. Een regionale strategische prioritering waarbij inzichtelijk gemaakt wordt per gebied hoeveel capaciteit beschikbaar is om aan te sluiten en hoeveel opwek mogelijk is in dat gebied per trede van de zonneladder	De zonneladder is opgenomen in de RES en is een belangrijk uitgangspunt bij grootschalige opwek en wordt dus toegepast. Deze bestaat uit maatregelen in de volgorde van wat wenselijk is. Daarom is de eerste trede “zon op dak”. De opgave is echter zo groot dat alleen “zon op dak” niet voldoende is. We kunnen en moeten daarom ook volgende treden uit de zonnelader toepassen, echter sturen we in eerste instantie aan op “zon op dak”. Om ons bod te onderbouwen hebben we gerekend met een maximale potentie van zon op dak. In het samenwerking- en uitvoeringsprogramma gaan we invulling geven aan de verdere uitwerking.
	Opwek 'Ten dienste van andere opgaven'; De zoekgebieden in onze gemeente bieden zeer beperkte mogelijkheden voor zon op land. Wij zien echter wel mogelijkheden voor zon ‘ten dienste van andere opgaven’ (veel al trede 4 van de zonneladder). Deze mogelijkheden hebben we uitgewerkt in onze beleidsvisie zonneparken en windmolens. Op dit moment zijn er een aantal concrete initiatieven. Enexis geeft hiervan echter aan dat deze initiatieven niet meegenomen zijn in hun doorrekening van de RES en dat zij hiermee dus geen rekening houden in hun investeringsplannen. Dit zou kunnen betekenen dat deze projecten niet aangesloten kunnen worden. Wij verzoeken u dan ook nadrukkelijk om opwek ‘ten dienste van andere opgaven’ en concrete projecten nadrukkelijk wel mee te nemen in de RES en deze dus ook concreet te benoemen, zodat Enexis deze mee kan nemen in hun doorrekening. Wij vragen u om dat voor onze gemeente te doen door de zoekgebieden in onze gemeentelijke beleidsvisie zonneparken en windmolens mee te nemen in de RES. We moeten voorkomen dat concrete plannen die ten dienste staan van andere opgaven en zodanig veel meerwaarde hebben voor de gemeente niet uitgevoerd kunnen worden omdat ruimte gereserveerd wordt voor een theoretisch nog uit te werken zoekgebied in trede 5 van de zonneladder. Wij vragen u ook concrete ontwikkelingen die draagvlak genieten en bijdragen aan maatschappelijke meerwaarde voorrang te geven bij de realisatie van de noodzakelijke netuitbreidingen.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	Zoekgebieden; Het zoekgebied in onze gemeente voor wind is afgevallen (zoekgebied 14).Wij betreuren de manier waarop dit gebeurd is. Het beleid van de provincie is geen harde belemmering en kan in de toekomst wijzigen. Zeker gezien het feit dat dit zoekgebied langs de snelweg ligt. Wat ons betreft was het waardevol geweest om ook van dit gebied de milieueffecten van windmolens te bepalen. Op basis daarvan hadden we vervolgens beter in beeld gehad of deze locatie potentie heeft. Zeker ook omdat onze opgave niet ophoudt in 2030. Om in 2050 energieneutraal te worden moeten ook na 2030 stappen gezet worden. We zullen dan verder moeten kijken dan de zoekgebieden die we nu benoemd hebben. Wij zien kansen voor een energiecorridor A67. Omdat dit zeer langdurige trajecten zijn moeten we niet te lang wachten met de verkenning hiervan. Dit soort trajecten, waarbij verschillende gemeenten betrokken zijn, zijn bij uitstek een opgave die regionaal opgepakt moet worden. Wij stellen daarom voor dit onderdeel te laten zijn van de RES.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Landschap, biodiversiteit en natuurwaarden; Wij vinden het zeer belangrijk dat grootschalige opwek afgestemd wordt op het landschap. Bij het uitwerken van de zoekgebieden verzoeken wij u hier nadrukkelijk rekening te houden. Daarnaast willen wij benadrukken dat biodiversiteit wordt slechts eenmaal genoemd. Behoud en ontwikkeling van natuur moet een prominentere plaats krijgen in de RES.	De invulling van de zoekgebieden is aan de gemeenten. Een uitgangspunt in de RES is dat er koppelingen worden gezocht tussen energieopwekking en ontwikkeling van natuur.
Stap voor stap naar uitvoering	Op dit moment is echter niet in het proces geborgd dat input die wij lokaal ophalen bij onze inwoners ook meegenomen wordt in de RES. Wij verzoeken u met spoed dit te regelen en dit proces op papier uit te werken. Wij kunnen pas lokaal input ophalen als geborgd is dat input ook verwerkt zal worden. Wij willen namelijk niet het risico lopen dat er niets gebeurt met de inbreng van onze inwoners en wij hen hierin moeten teleurstellen.	Vanuit onze regio worden er handreikingen gedaan om overal hetzelfde verhaal te vertellen. Bijvoorbeeld met de PlanMER en de publieksversie van de RES. Het lokale gesprek vraagt maatwerk, het is aan gemeenten om hier invulling aan te geven. Gemeenteraden en portefeuillehouders stemmen de resultaten van dit maatwerk regionaal met elkaar af.
	Wij moeten op korte termijn concreet afspraken maken over deze uitvoering. Wij verzoeken u dit te prioriteren en de scenario's voor samenwerken op korte termijn uit te werken en ook uit te gaan voeren.	In het op te stellen Samenwerkings- en uitvoeringsprogramma werken we verder uit welke taken we vanuit het regionale perspectief kunnen oppakken en hoe de beschikbare capaciteit en middelen het beste kunnen worden ingezet.

	Evaluatie; Daarnaast vinden wij het belangrijk dat de RES ook geëvalueerd wordt. Belangrijk is dat we blijven monitoren hoe het gaat en wat wel en niet werkt, zodat we ook gedurende het proces bij kunnen sturen. Wij verzoeken u daarom verder uit te werken hoe we dit gaan doen en hoe wij dit gedurende het verdere proces (en dus ook bij latere actualisaties) blijven borgen.	Monitoring en evaluatie is opgenomen in hoofdstuk 5 als een van de thema's in het op te stellen samenwerking- en uitvoeringsprogramma. Daarnaast is er aan monitoring en evaluatie bij sommige thema's ook een concrete invulling gegeven. Bijvoorbeeld in het hoofdstuk besparing om inzicht te krijgen in de haalbaarheid en opbrengst van de verschillende besparingsaanpakken. Monitoring en evaluatie wordt ook meegenomen in de herijking richting RES 2.0.
Gemeente Gemert-Bakel	**Reactie gemeente**	**Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder**
Duurzame opwek	Gebied 3 Pandelaarse kampen: Het is niet wenselijk om dit gebied -met haar waarden, haar opgaven en de gekozen. gebiedsgerichte aanpak- aan te wijzen als zoekgebied voor energieopwek in de RES. Op kleinere schaal is het voorstelbaar dat gebiedsgerichte projecten die bijdragen aan de gebiedsopgaven en waarbij energieopwek een ondergeschikt onderdeel is, wel doorgang kunnen vinden. Dit past ook binnen de vastgestelde afwegingskaders zonnevelden.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Gebied 4 Esdonk: Het is niet wenselijk om dit gebied -met haar waarden, haar opgaven en de gekozen gebiedsgerichte aanpak- aan te wijzen als zoekgebied voor energieopwek in de RES. Op kleinere schaal is het voorstelbaar dat gebiedsgerichte projecten die bijdragen aan de gebiedsopgaven en waarbij energieopwek een ondergeschikt onderdeel is, wel doorgang kunnen vinden. Dit past ook binnen de vastgestelde afwegingskaders zonnevelden. Uit de enquêtes blijkt dat windenergie gevoelig ligt maar dat er wel enig draagvlak is. Op dit moment maken we nog geen keuze voor windenergie. We staan open voor lokale, gedagen initiatieven.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	Gebied 5 Elsendorp: Het is niet wenselijk om dit gebied -met haar waarden, haar opgaven en de gekozen gebiedsgerichte aanpak- aan te wijzen als zoekgebied voor grootschalige energieopwek in de RES. Op kleinere schaal dan planMER is het voorstelbaar dat gebiedsgerichte projecten die bijdragen aan de gebiedsopgaven en waarbij energieopwek een ondergeschikt onderdeel is, wel doorgang kunnen vinden. Dit past ook binnen de vastgestelde afwegingskaders zonnevelden.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Gebied 6 omgeving zwarte water: Het is niet wenselijk om dit gebied -met haar waarden, haar opgaven en de gekozen gebiedsgerichte aanpak- aan te wijzen als zoekgebied voor energieopwek in de RES. Op kleinere schaal is het voorstelbaar dat gebiedsgerichte projecten die bijdragen aan de gebiedsopgaven en waarbij energieopwek een ondergeschikt onderdeel is, wel doorgang kunnen vinden. Dit past ook binnen de vastgestelde afwegingskaders zonnevelden.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Gebied 7 Elsendorp-De Rips: Het is niet wenselijk om dit gebied -met haar waarden, haar opgaven en de gekozen gebiedsgerichte aanpak- aan te wijzen als zoekgebied voor energieopwek in de RES. Op kleinere schaal is het voorstelbaar dat gebiedsgerichte projecten die bijdragen aan de gebiedsopgaven en waarbij energieopwek een ondergeschikt onderdeel is, wel doorgang kunnen vinden. Dit past ook binnen de vastgestelde afwegingskaders zonnevelden. Uit de enquêtes blijkt dat windenergie gevoelig ligt en dat is in dit gebied nauwelijks draagvlak is. Op dit moment maken we nog geen keuze voor windenergie. We staan open voor lokale, gedagen initiatieven.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Gebied 8 De Rips: Het is niet wenselijk om dit gebied -met haar waarden, haar opgaven en de gekozen gebiedsgerichte aanpak- aan te wijzen als zoekgebied voor energieopwek in de RES. Op kleinere schaal is het voorstelbaar dat gebiedsgerichte projecten die bijdragen aan de gebiedsopgaven en waarbij energieopwek een ondergeschikt onderdeel is, wel doorgang kunnen vinden. Dit past ook binnen de vastgestelde afwegingskaders zonnevelden.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	Gebied 9 Omgeving Zaarvlaas: Het is niet wenselijk om dit gebied -met haar waarden, haar opgaven en de gekozen gebiedsgerichte aanpak- aan te wijzen als zoekgebied voor energieopwek in de RES. Op kleinere schaal is het voorstelbaar dat gebiedsgerichte projecten die bijdragen aan de gebiedsopgaven en waarbij energieopwek een ondergeschikt onderdeel is, wel doorgang kunnen vinden. Dit past ook binnen de vastgestelde afwegingskaders zonnevelden.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Gebied 10 omgeving vliegbasis: Dit zoekgebied scoort goed op basis van de resultaten van de planMER en heeft ook de eerste voorkeur op basis van de raadpleging. Hier liggen mogelijkheden voor grootschaligere opwek groter dan 6ha. We zien kansen voor dit aangepaste zoekgebied aan voor grootschaligere opwek. Echter gaan we eventuele verdere stappen pas zetten nadat de gemeente de zonneladder c.q. het afwegingskader zonnevelden effectief heeft doorlopen en burgerparticipatie heeft plaatsgevonden. Daarna kunnen we in gesprek om de potentie te bepalen in overleg met de inwoners/bedrijven uit deze omgeving, en met gemeente Venray, gemeente Deurne en de vliegbasis. Vooralsnog besluiten we dus om ook zoekgebied 10 niet op te nemen.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

Gemeente Heeze-Leende	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Duurzame opwek	De concept RES 1.0 is slechts gebaseerd op drie pijlers: zon, wind en warmte. Deze dient aangevuld te worden met een onmisbare pijler: innovatie. De nieuwe kennis, zoals deze wordt ontwikkeld in de Brainport Smart District is van grote waarde voor de keuzes die wij lokaal maken. Alleen door te kijken naar alternatieve oplossingen en innovatieve technieken voor opwekking, opslag en transport kan men de duurzaamheidsdoelstellingen integraal en toekomstbestendig blijven aanpakken. De gemeenteraad van Heeze-Leende is geen voorstander van forse investeringen in techniek die snel achterhaald zijn en zal die bovendien een grote inbreuk maakt op de omgeving.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	De no-regret maatregelen worden onvoldoende belicht. De gemeente wordt met aanwijzing van de huidige zoekgebieden gedwongen te kiezen tussen energie en landschap, terwijl er veel betere alternatieven zijn. Energieopwekking langs doorsnijdingen, zoals spoor- of autowegen, worden bijvoorbeeld te weinig onderzocht of benieuwd. De gemeenteraad van Heeze-Leende is van mening dat oplossingen voor de klimaatproblemen niet binnen de bestaande kaders en dus zoekgebieden kan worden gevonden. De zoekgebieden in Heeze-Leende wil de gemeenteraad niet markeren als zoekgebied voor grootschalige opwek omdat dit natuurgebieden zijn. Dit zou haaks staan op uitgangspunten van integrale duurzame ontwikkeling in de regio.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	Voorstel ter inbreng voor de vaststelling van de RES: Het aantal en de omvang van de zoekgebieden voor grootschalige windenergie te beperken tot zo weinig mogelijk.	De opdracht vanuit het Rijk is om langs het afwegingskader naar zoekgebieden voor grootschalige opwek te zoeken. Op basis van de kenmerken van onze regio zijn we tot de conclusie gekomen dat 2 TWh aan windenergie en zonne-energie op een acceptabele manier in te passen zou kunnen zijn. Gemeenten nemen de regie voor de nadere invulling van zoekgebieden vanuit een gedegen gebiedsvisie. Aan de hand van de vergelijking tussen het afwegingskader en leidende principes en de feitelijke uitkomsten van wat gemeenteraden doen, gaan we met elkaar in gesprek in de aanloop naar RES 2.0. We zetten deze stappen af tegen ons afwegingskader: opbrengst, systeemefficiëntie, draagvlak en ruimtelijke kwaliteit.
	De Raad van Heeze-Leende wil in de RES 1.0 uitspraken opnemen over wat maximaal acceptabel is voor de bijdrage die we als gemeente aan opwek leveren. Onze ambitie is op z'n minst om ons eigen energieverbruik op te wekken, maar we willen ook een bijdrage leveren aan de regio. OP dit moment is ons uitgangspunt dat we in de gemeente maximaal twee keer de energie willen opwekken ten opzichte van wat we verbruiken. De voorwaarde is dat we hierin de winning van groen gas in Heeze-Leende kunnen meerekenen. In Sterksel staat een van de grootste mestvergistinginstallateis van Europa. Hiermee is er sprake van grootschalige opwek van groen gas binnen onze gemeentegrens.	De opgave van het Rijk aan de 30 RES-regio's is om, vóór 2030, 35 TWh aan grootschalige opwek met zon en wind te realiseren, omdat dit bewezen technieken zijn. Andere technieken zijn nog niet voldoende doorontwikkeld en mogen dan ook niet worden meegeteld in het bod per RES-regio voor 2030. De inzet van nieuwe technieken vanaf 2030 richt zich op de nog veel grotere opgave voor duurzame opwek van elektriciteit richting 2050 en na het verstrijken van de 25 jaar het (deels) invullen van die 35 TWh met andere technieken.
Gemeente Helmond	**Reactie gemeente**	**Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder**
Opgave en kader	Herformuleren omschrijving inzake pilots Torium. Zoals eveneens besproken in POHO van 25 april j.l. Opbouw van het document zo aanpassen dat dit op basis van alle genomen stappen voor inwoners en stakeholders een duidelijk verhaal is. We zien in dit document dat er afwegingen die gemaakt zijn in de concept RES missen. Dit maakt het stuk minder leesbaar en uitlegbaar. Deze stappen (vooral inzake afwegingen zoekgebieden) in de RES 1.0 toevoegen.	De omschrijving van de pilots omtrent Torium is aangepast in de tekst van de RES. Er komt nog een publieksversie van de RES 1.0. Deze versie zal beknopter en duidelijker zijn en aangevuld worden met interviews. Dit zodat alle inwoners het proces beter kunnen volgen en begrijpen

Samen de energieambitie realiseren	Wij benadrukken nogmaals extra dat draagvlak en acceptatie binnen de energietransitie van groot belang is. Zie hiervoor ook onze losse zienswijze aan de Rijksoverheid. De transitie vraagt een duidelijke boodschap, verandering van bestaande structuren en duidelijkheid voor de lange termijn.	Binnen de RES-regio vindt afstemming plaats tussen gemeenten. Vanuit onze regio worden er handreikingen gedaan om overal hetzelfde verhaal te vertellen. Bijvoorbeeld met de PlanMER en de publieksversie van de RES. Het lokale gesprek vraagt maatwerk, het is aan gemeenten om hier invulling aan te geven. Richting het Rijk geven we aan dat sturing door het Rijk op het grotere geheel van belang is. De paragraaf met aanbevelingen aan het Rijk is aangepast.
Besparing	Wij onderschrijven de kernpunten op het onderdeel besparen. Wij willen daarnaast benadrukken dat wij de visie onderschrijven dat energiebesparing cruciaal is in onze energietransitie. Wij willen dan ook – conform concept RES 1.0 – primair en maximaal inzetten op besparing. Met als moto 'isoleren, isoleren , isoleren'!	In de RES 1.0 laten we het deels aan de lokale autonomie hoe omgegaan wordt met besparing maar reiken we wel zoveel mogelijk handelingsperspectief aan, zodat zo makkelijk mogelijk iets aan besparing kan worden gedaan.
	We voegen graag de waterstofladder toe. Opdat deze duidelijk is in opzet en communicatie rondom de mogelijkheden en inzet van waterstof als transitiebron.	De opgave van het Rijk aan de 30 RES-regio's is om, vóór 2030, 35 TWh aan grootschalige opwek met zon en wind te realiseren, omdat dit bewezen technieken zijn. Andere technieken zijn nog niet voldoende doorontwikkeld en mogen dan ook niet worden meegeteld in het het bod per RES-regio voor 2030. De inzet van nieuwe technieken vanaf 2030 richt zich op de nog veel grotere opgave voor duurzame opwek van elektriciteit richting 2050 en na het verstrijken van de 25 jaar het (deels) invullen van die 35 TWh met andere technieken. In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.

Duurzame opwek	In aanvulling op de zienswijze van de Peel stellen wij dat extra aandacht noodzakelijk is vanuit het RIJK en de Provincie Noord Brabant inzake de situatie van het elektranetwerk. Dit niet enkel vanwege de benodigde investering, maar zeker zozeer inzake het uitblijven van strategische en proactieve sturing vanuit ENEXIS. De situatie op dit moment maakt het immers zelfs onmogelijk om nieuwbouw volgens BENG nog uitvoering te geven. Dit is aan inwoners en stakeholders niet meer uit te leggen. Zeker niet als ENEXIS nu communiceert dat er in het 3e kwartaal ruimte op het netwerk vrijkomt. Die ze echter niet in overleg met gemeentes strategisch zullen inzetten maar zullen verdelen naar de reeds door ENEXIS ontvangen offerte aanvragen. Voorgesteld wordt gemeentes een prioritering te laten opstellen en deze aan ENEXIS mee te geven. Ten behoeve van de verdeling 3e kwartaal en verder. Hiervoor wordt in de toegevoegde statenmemo (zie bijlage) onder punt 2 van de consequenties al aandacht gevraagd. Maar dit zal meer regie en signalering vragen.	De zienswijze wordt meegenomen richtig het samenwerking- en uitvoeringsprogramma en de verkenning die netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk uitvoeren om te komen tot een andere werkwijze voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. In de aanbevelingen aan het Rijk geven we mee om te komen tot een gezamenlijk kader voor de verdeling van de schaarse netcapaciteit en de mogelijkheid om hierop te kunnen sturen.
Stap voor stap naar uitvoering	We zien dat het Rijk enerzijds aangeeft dat er meer interactie moet plaatsvinden, meer draagvlak en meer kennisuitwisseling. Echter, er worden ons geen handvaten gegeven hoe dit te doen. Nu wordt middels het Advies van de commissie Brenninckmeijer ingezet op burgerfora , die echter veel meer aan de voorzijde van trajecten als de RES zouden moeten meedenken en niet zo zeer in de fase waar we volgens het Rijk nu in zitten, de stap naar uitvoering. Ook is er een duidelijk spanningsveld tussen de oproep tot meer participatie, uitwisseling en afstemming en het feit dat de termijnen van 1 juli 2021 en januari 2025, door het Rijk, wel gehandhaafd blijven. De ruimte die aan de achterzijde gesuggereerd wordt om te komen tot zorgvuldige afweging en participatie is dan ook moeilijk te rijmen met de benodigde inzet aan de voorzijde. We zien dat de opgave in uitwerking en proces niet past op wat een transitie vraagt en niet is afgestemd op wat er lokaal speelt. Daardoor bestaat het risico dat we het draagvlak voor de RES en de energietransitie in algemene zin verliezen. Duidelijk zou moeten zijn dat de RES uitwerking is van plannen voor overmorgen (lees: 2025-2030) maar gezien de voorbereidingstijd nu al om keuzes vraagt. En dat deze plannen nog uitwerking vragen, aanpassing van het energiesysteem,	Kennisuitwisseling komt terug in hoofdstuk 5 stap voor stap naar uitvoering, en dit nemen we mee voor het samenwerking- en uitvoeringsprogramma. Voor sommige thema's (zoals besparing) is al een nadere uitwerking opgenomen. Gevraagd wordt om meer verbinding te maken met andere thema's zoals mobiliteit, vanuit het Rijk is ook de opdracht neergelegd om dit mee te nemen in de RES 2.0. Het IPO en NP RES hebben een structuur neergelegd voor een organisatie om dit verder te ontwikkelen. In hoofdstuk 5 staan randvoorwaarden richting het Rijk. Dit punt wordt hierin meegenomen.

	aanpassing van de kaders en subsidieregelingen en, last but not least, een transitie in denken. Hierbij missen wij sturing vanuit het Rijk op het grotere geheel. Niet alleen communicatief waar het gaat om nut en noodzaak en de doelstellingen, maar ook als het gaat om de integraliteit van de verschillende klimaattafels, de relatie tussen de RES en de lokale opgaves per gemeente, aanpassingen aan het elektriciteitssysteem en de lange termijn koers. Zonder duidelijke handvaten voor de vormgeving van draagvlak, de afweging tussen maatschappelijke meerwaarde en individueel belang, de rol van Rijk, provincie en gemeente en langjarige doelstelling waarop gestuurd wordt, is het voor lokale overheden lastig laveren tussen landelijk klimaat, provinciale koers en lokale omstandigheden. Nu de opgave voor CO2-reductie verder is vergroot naar 55% in 2030 bestaat de kans dat een experiment zoals burgerfora het proces gaat vertragen, met als gevolg dat doelstellingen niet gehaald worden. Het advies van Brenninkmeijer geeft immers een richting. Echter, dit voorstel lijkt meer te passen bij nieuw beleid en inpassing van grote thema's waarover aan de voorzijde draagvlak en acceptatie gecreëerd moet worden. Dit lijkt een stap terug. Vraag is hoe dit nu qua timing geborgd kan worden; we zijn met de RES en ons eigen beleid immers al een heel eind op weg. Daarnaast is de vraag of dit ook voor individuele projecten een oplossing is. Er kan immers niet voor elk lokaal project een onafhankelijk forum worden opgericht. Daarbij geeft het advies aan dat dit een aanvulling is op de huidige democratische vormgeving. Hoe dit zich tot de huidige besluitvorming verhoudt, wordt niet benoemd er ontbreekt een juridische grondslag.	

Gemeente Laarbeek	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Samen de energieambitie realiseren	Netschaarste. Een van de voornaamste belemmeringen in de energietransitie is netschaarste. Wij roepen op tot opschaling van het elektriciteitsnetwerk en verwachten van partijen zoals Enexis en Tennet dat ze hun verantwoordelijkheid nemen en een meer proactieve, constructieve houding aannemen om gezamenlijk tot een oplossing te komen.	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	Zonneladder. De zonneladder moet de basis zijn voor het toekennen van netcapaciteit zolang deze schaars is en het uitgangspunt vormen voor duurzame opwek door zonne-energie. We verwachten dat concrete activiteiten hiermee rekening houden en dat met Enexis en hogere overheden gezocht wordt naar manieren om netcapaciteit op basis van de zonneladder toe te kennen.	De zonneladder is opgenomen in de RES en is een belangrijk uitgangspunt bij grootschalige opwek en wordt dus toegepast. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	Communicatie en participatie. Dit is cruciaal voor het draagvlak onder inwoners, acceptatie van maatregelen en het vormgeven van de energietransitie in eigen huis. We zien daarom graag dat dit punt concreter wordt uitgewerkt en ook gezamenlijk wordt uitgevoerd richting de definitieve RES 1.0 en daarna.	Een leidend principe binnen de RES is "iedereen doet mee". Daar hebben we bepaalde invulling aangegeven richting het samenwerking en uitvoeringsprogramma. In de RES 2.0 geven we extra aandacht aan de invulling van de participatie van bepaalde doelgroepen (mensen met een kleine beurs, jongeren, ouderen, etc.).
Besparing	Energiebesparing. Besparing zou de basis moeten zijn van onze strategie. Wij roepen daarom op om dit onderwerp uit te werken in concrete projecten voor besparing, waartoe alle inwoners ongeacht hun woonsituatie en financiële situatie toegang hebben.	Besparing heeft de hoogste prioriteit, we zijn er al mee begonnen. Wat je bespaart hoef je niet op te wekken. We stimuleren vanuit de samenwerking alle partijen om het maximale uit besparing te halen. In de RES 1.0 laten we het deels aan de lokale autonomie hoe omgegaan wordt met besparing maar reiken we wel zoveel mogelijk handelingsperspectief aan, zodat zo makkelijk mogelijk iets aan besparing kan worden gedaan. Dit neemt niet weg dat we ook een opgave houden voor duurzame opwek die op dit moment is vastgesteld op basis van de landelijke opgave van 35 TWh.

Duurzame opwek	Het gebied ten noorden van Mariahout achten wij geschikt om op te nemen in het voorkeursalternatief van de RES 1.0, waarbij we benadrukken dat eventuele ontwikkelingen altijd onder de regie en spelregels van de gemeente Laarbeek plaats dienen te vinden; De gemeente kan zich vinden in de karakterisering: in de Visie op grootschalige opwek wordt het gebied als 'pionierslandschap' gekarakteriseerd met grote vormen en kavels en een geschiedenis van verandering. Het gebied is in principe geschikt voor windmolens en zonneparken, van beide kan in de komende tijd de haalbaarheid en wenselijkheid verder onderzocht worden. We willen daarbij aandacht vestigen op het goed meenemen van inwoners in het voortraject, samenwerking met buurgemeenten, netschaarste in het kader van de zonneladder, net als de meer standaard voorwaarden bij uitvoering zoals participatie, landschappelijke inpassing en meervoudig ruimtegebruik. Om regie te voeren bij de eventuele komst van een windpark heeft de gemeenteraad in 2020 het voorkeursrecht op dit gebied gevestigd. De gemeente kan zich vinden in de ontwikkelrichtingen zoals die in onderstaande bouwstenen door de MRE worden geschetst, waarbij echter nog een keuze gemaakt moet worden tussen zon, wind of andere technologieën op basis van verdere locatiestudie en dialoog met omwonenden.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	Het gebied in de noordoostelijke hoek van de gemeente achten wij niet geschikt als verder zoekgebied voor grootschalige opwek. Wij verzoeken u dit gebied niet op te nemen in het voorkeursalternatief. Dit gebied is een oude zandontginning met landschappelijk waardevolle beekdalen waarvoor de gemeente een bescherm- en herstelopgave heeft. Daarnaast acht de gemeente dit gebied ongeschikt voor windmolens vanwege de nabijheid van vliegbasis Volkel. Voor zonneparken geldt dat deze wel een plaats kunnen hebben in dit landschapstype, maar op een kleinere schaal en zorgvuldig ingepast, met ruimte voor de landschapskenmerken die beschermd en versterkt moeten worden. Inmiddels hebben wij twee zonneparken vergund in dit landschap. Daarbij zijn goede afspraken gemaakt tussen ontwikkelaars, waterschap en gemeente voor de inpassing én realisatie van extra doelstellingen op het vlak van natuur en landschap. Wij denken dat daarmee de draagkracht van dit gebied grotendeels is bereikt. Wellicht kunnen nog een of twee kleine zonneparken op een zorgvuldige manier worden toegevoegd, maar daarvoor is het niet nodig om dit gebied op te nemen in het voorkeursalternatief. Het benoemen tot zoekgebied schept verwachtingen over mogelijkheden voor gebiedsontwikkeling/transities waarvoor in dit gebied geen plaats is.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
Stap voor stap naar uitvoering	Innovatie. De denkkracht van de Brainportregio moet optimaal worden ingezet in de energietransitie. We willen nu stappen maken, maar niet kiezen voor oplossingen die te snel verouderen. Innovatie en experimenteren moet een duidelijke plaats krijgen in de hoogtechnologische omgeving die wij in de regio nastreven. Wel moet hierbij gelet worden op kostenefficiëntie.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. De haalbaarheid en betaalbaarheid is een leidend principe in de RES. Kostenefficiëntie is dus zeker een aandachtspunt.

	Bottlenecks identificeren en wegnemen. Naast netschaarste zien we andere bottlenecks zoals beperkende wetgeving (bijvoorbeeld voor zon-op-dak projecten op andermans daken), subsidies die onvoldoende beschikbaar zijn of worden afgebouwd, naderende tekorten aan capaciteit en materialen bij installateurs, onvoldoende scherpe eisen bij nieuwbouw en voor bedrijven en andere grootverbruikers. Vanuit de MRE hopen wij op een lobby richting hogere overheden om knellende wetgeving te verruimen en middelen beschikbaar te maken, bijvoorbeeld vanuit de inkomsten uit de energiebelasting. Ook regionaal willen we anticiperen op deze bottlenecks, zodat we problemen kunnen voorkomen.	De zienswijze wordt meegenomen in de bestuurlijke afstemming
Gemeente Nuenen	**Reactie gemeente**	**Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder**
Opgave en kader	Hierbij vinden wij het van belang dat rekening wordt gehouden met de (kern)kwaliteiten per gemeente.	De energietransitie is een gezamenlijke opgave en iedereen draagt bij, waarbij voor de RES Metropoolregio Eindhoven de regiogemeenten, de provincie en de waterschappen nadrukkelijk aan zet zijn. Uitgangspunt is dat we kijken waar in de regio het meest logisch is om grootschalige duurzame energieopwekking te realiseren. De draagkracht van het landschap en de landschappelijke inpassing en de kansen in relatie tot andere gebiedsopgaven is hierbij leidend. De opgaven zijn regionaal geformuleerd; de gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor invulling en realisatie. Daarbij realiseren wij ons dat de mogelijkheden en kansen en fasering per gemeente kunnen verschillen. In het kader van monitoring op de RES 1.0 brengen we in beeld wat de bijdrage is van de verschillende gemeenten om zo zicht te hebben op de voortgang. In de RES 1.0 laten we het deels aan de lokale autonomie hoe omgegaan wordt met besparing maar reiken we wel zoveel mogelijk handelingsperspectief aan, zodat zo makkelijk mogelijk iets aan besparing kan worden gedaan.

Thema's RES MRE	Innovatie, kennis en onderwijs zijn cruciaal in de energietransitie. Wij zien daarom voor de regio een rol als energieproeftuin Brainport weggelegd. Zo zou bijvoorbeeld het probleem van de opslag van opgewekte energie mogelijk innovatief opgelost kunnen worden. Om aan voldoende geschoold personeel te komen pleiten wij ervoor dat de gemeenten bereid zijn in het kader van de Participatiewet extra scholingsmaatregelen in te zetten.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma (zie hiervoor hoofdstuk 5: stap voor stap naar uitvoering). We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. We zijn in overleg met de arbeidsmarktregio's, provincie en andere RES regio's over het thema arbeidsmarkt en onderwijs in relatie tot de energietransitie.
Samen de energieambitie realiseren	Extra aandacht vragen wij voor de uitwerking van het model voor de oprichting van een stichting/ontwikkelfonds per gemeente/sub-regio. Wij verzoeken u dit model zodanig vorm te geven dat ook niet-kapitaalkrachtige inwoners kunnen meeprofiteren van zonne- en windparken in hun omgeving	Een leidend principe binnen de RES is "iedereen doet mee". Daar hebben we bepaalde invulling aangegeven richting het samenwerking en uitvoeringsprogramma. In de RES 2.0 geven we extra aandacht aan de invulling van de participatie van bepaalde doelgroepen (mensen met een kleine beurs, jongeren, ouderen, etc.).
	Uit de onderzoeken blijkt dat bij energieopwekking de netcapaciteit een probleem is. Om zo efficiënt mogelijk gebruik te maken van de beschikbare capaciteit stellen wij voor voorrang te geven aan ‘no regret’-maatregelen. Dat wil zeggen dat het plaatsen van zonnepanelen op grote daken voorrang heeft op zonneweides en windmolens. Hiervoor moeten in de regio afspraken worden gemaakt met de netbeheerders en de gemeenten houden hier rekening mee bij vergunningverlening.	De zonneladder is opgenomen in de RES en is een belangrijk uitgangspunt bij grootschalige opwek en wordt dus toegepast. Deze bestaat uit maatregelen in de volgorde van wat wenselijk is. Daarom is de eerste trede “zon op dak”. De opgave is echter zo groot dat alleen “zon op dak” niet voldoende is. We kunnen en moeten daarom ook volgende treden uit de zonnelader toepassen, echter sturen we in eerste instantie aan op “zon op dak”. Om ons bod te onderbouwen hebben we gerekend met een maximale potentie van zon op dak. In het samenwerking- en uitvoeringsprogramma gaan we invulling geven aan de verdere uitwerking. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.

Besparing	Wij onderschrijven het belang van de regionale structuur warmte (RSW) voor de exploitatie en verdeling van duurzame warmte. Wij werken lokaal ons beleid voor de warmtetransitie uit in de transitievisie warmte. Hierin worden o.a. onze lokale, duurzame warmtebronnen verkend. Indien er zich kansen voordoen met bovenlokale warmtebronnen, dan zullen wij die benutten en samenwerken met de betreffende gemeenten (en andere stakeholders). Een regionaal afwegingskader voor de bovenlokale warmtebronnen is van groot belang om tot een eerlijke verdeling te komen in de regio. Wij pleiten ervoor niet te wachten op dit afwegingskader tot de RES 2.0, maar dit al in de RES 1.0 mee te nemen. Daarnaast ondersteunen we de uitgangspunten voor de RSW zoals het voorkomen van desinvesteringen en het laag houden van maatschappelijke kosten.	Er komt een regionaal afwegingskader
Stap voor stap naar uitvoering	Wij onderschrijven de noodzaak om samenwerkingsscenario's uit te werken voor het uitvoeren van de RES, dit kan zowel op regionaal, subregionaal en intergemeentelijk niveau. Uiteraard zullen hierbij ook de relevante stakeholders betrokken moeten worden. Wij vinden het belangrijk dat geborgd wordt dat de regionale opgaven ook daadwerkelijk gerealiseerd gaan worden. Hiervoor is een goede voorbereiding van de uitvoeringsfase nodig, maar is het belangrijk dat er niet te lang wordt gewacht met het ondernemen van actie	Dit nemen we mee in de uitwerking van het samenwerking- en uitvoeringsprogramma
	Daarnaast raden wij aan de knelpunten (zoals wetgeving, netcapaciteit, kosten etc.) in het tot uitvoering brengen van de RES kenbaar te maken bij het Rijk. Tot slot zien wij graag dat tempo wordt gemaakt met de uitvoering en dat in de RES 1.0 concrete afspraken daarvoor worden opgenomen.	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit is opgenomen in hoofdstuk 5 (stap voor stap naar uitvoering) en zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.

Gemeente Oirschot	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Opgave en kader	Het college vraagt aandacht voor een gedegen proces en realistische planning, waarbij rekening gehouden wordt met de lokale college- en raadsprocessen.	Er is continue aandacht voor het organiseren van een ordentelijk bestuurlijk proces. Via de wethouders die deelnemen aan het Poho en de Stuurgroep Res wordt de vinger hiervoor ook aan de pols gehouden om dit te waarborgen.
Duurzame opwek	Wel benadrukt het college dat voor de gemeente Oirschot al een planMER is uitgevoerd en zoekgebieden zijn, en mogelijk in de toekomst worden, aangewezen. Ook vraagt het college extra aandacht voor de tekorten in de netcapaciteit	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0. Ten aanzien van netcapaciteit: met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	Daarnaast is het standpunt van het college dat bij nuanceverschillen altijd lokaal beleid wordt gevolgd. Zo is in de zonneladder van de concept RES 1.0 opgenomen dat in natuur geen zonneparken ontwikkeld mogen worden. Terwijl in het beleid van Oirschot is opgenomen dat ontwikkelen van zonneparken in nog te realiseren natuurgebieden wel toegestaan zijn, waarbij de baten van het zonnepark gebruikt worden om de locatie op termijn om te vormen tot natuur.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0. De afwegingen vinden plaats met behulp van het landelijke afwegingskader, rekening houdende met kwantiteit, ruimtegebruik, systeemefficiëntie en maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak.

Gezamenlijk Peelgemeenten	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Opgave en kader	Extra aandacht vragen wij voor de schaal van samenwerken op deze onderwerpen. Samenwerken moet geen doel op zich worden maar een middel om zo een effectief en efficiënt resultaat te boeken. Het REStraject heeft geresulteerd in zeer goede samenwerking in de subregio De Peel op het gebied van de Energietransitie, zowel op bestuurlijke en ambtelijke vlak. Ten aanzien van efficiëntie en effectiviteit zetten wij deze samenwerking in de uitvoeringsfase voort. Waar het meerwaarde heeft sluiten wij ook aan bij uitvoering met MRE of andere partners.	Dit nemen we mee in de uitwerking van het samenwerking- en uitvoeringsprogramma
Thema's RES MRE	Wij verwachten vanuit de 'Sustainport-ambities' een meer zichtbare voorbeeldrol voor duurzame innovatie in de Brainportregio. Daarbij verwachten wij dat wij als samenwerkende overheden ruimte creëren in wet- en regelgeving om innovatie mogelijk te maken	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
	Extra aandacht vragen wij voor het behoud van de waarden, waardigheid en de identiteit van de landelijke gemeenten met hun specifieke opgaven op het gebied van onder andere de landbouw, natuur en leefbaarheid. Het behoud en versterking van de kwaliteit van natuur en landschap is een belangrijke opgave voor de regio - zoals is vastgelegd in het Streefbeeld Landelijk Gebied van de MRE. De N2000-gebieden, zoals Peelvenen, zijn de meest waardevolle natuurgebieden van de regio. Wij verzoeken nadrukkelijk om meekoppelkansen te benutten met andere ontwikkelingen in het buitengebied, zoals waterberging, natuurontwikkeling, transitie landelijk gebied, recreatie en VAB locaties.	Dit wordt meegenomen in de regionale bestuurlijke afstemming.

Samen de energieambitie realiseren	Daarom vragen we aandacht voor het faciliteren van kennisoverdracht, zodat over de gehele breedte van de opgave geprofiteerd kan worden van opgedane kennis en ervaringen	Kennisuitwisseling komt terug in hoofdstuk 5 stap voor stap naar uitvoering, en dit nemen we mee voor het samenwerking- en uitvoeringsprogramma. Voor sommige thema's (zoals besparing) is al een nadere uitwerking opgenomen
	Extra aandacht vragen wij voor de uitwerking van het model voor de oprichting van een stichting/ontwikkelfonds per gemeente/sub-regio. Wij verzoeken u dit model zodanig vorm te geven dat ook niet-kapitaalkrachtige inwoners kunnen meeprofiteren van zonne- en windparken in hun omgeving. Ook benadrukken wij dat er behoefte is aan meer inzicht in de mogelijkheden tot het oprichten van een eigen energiebedrijf, dan wel een (sub)regionaal energiebedrijf.	Een leidend principe binnen de RES is "iedereen doet mee". Daar hebben we bepaalde invulling aangegeven richting het samenwerking en uitvoeringsprogramma. In de RES 2.0 geven we extra aandacht aan de invulling van de participatie van bepaalde doelgroepen (mensen met een kleine beurs, jongeren, ouderen, etc.).
Besparing	primair en maximaal inzetten op besparing.	Besparing heeft de hoogste prioriteit, we zijn er al mee begonnen. Wat je bespaart hoef je niet op te wekken. We stimuleren vanuit de samenwerking alle partijen om het maximale uit besparing te halen. Dit neemt niet weg dat we ook een opgave houden voor duurzame opwek die op dit moment is vastgesteld op basis van de landelijke opgave van 35 TWh.
	Extra aandacht vragen wij voor de relatie tussen stedelijke en landelijke gemeenten op het gebied van besparing. De stedelijke gemeenten hebben door hun grotere woningvolume en hun gebrek aan ruimte voor grootschalige opwek een prominentere rol in de besparingsopgave dan de landelijke gemeenten. Zij zullen dan ook naar verwachting vaker een voortrekkersrol nemen bij (gezamenlijke) projecten op dit onderdeel van de RES. De landelijke gemeenten leren graag van de opgedane ervaringen in stedelijke gemeenten. Een voorbeeld hiervan is het opstarten van het energiehuis Slim Wonen, geïnitieerd door gemeente Helmond voor omringende gemeentes.	Wordt betrokken in de uitwerking van het samenwerkings- en uitvoeringsprogramma.

	Extra aandacht vragen wij voor het bijhouden van de voortgang op het onderwerp besparing. Door het kiezen voor vrijwillige deelname aan besparingsprojecten ontstaan steeds wisselende coalities van gemeenten. Hierdoor ontstaat het risico dat we het regio brede overzicht over de voortgang verliezen en er ongewilde verschillen gaan ontstaan tussen gemeenten. Door het bijhouden van de voortgang kunnen gemeenten met elkaar en met hun inwoners in gesprek blijven over het halen van doelen en het (bij)stellen van prioriteiten.	In de RES 1.0 laten we het deels aan de lokale autonomie hoe omgegaan wordt met besparing maar reiken we wel zoveel mogelijk handelingsperspectief aan, zodat zo makkelijk mogelijk iets aan besparing kan worden gedaan. Energiebesparing is cruciaal in onze energietransitie; de energie die we niet (meer) verbruiken hoeven we ook niet meer op te wekken. Daarom zetten wij als regio primair en maximaal in op besparing. Het is een bewuste keuze geweest om geen getal op te nemen als ambitie voor besparing in de concept RES 1.0. Het besparingspercentage is per individuele woning of bedrijf namelijk verschillend en is achteraf niet te meten in relatie tot de genomen maatregelen. Voor de RES 1.0 is ervoor gekozen om geen kwantitatieve doelstelling voor het onderdeel besparing op te nemen, maar om de besparingsaanpak af te stemmen op zowel de doelgroep, de stakeholders en het gebouw. In de vervolgstappen richting RES 2.0 willen we komen tot een verdere concretisering.
Duurzame warmte	We vragen aandacht voor de extra belasting op het elektriciteitsnet als op korte termijn actief wordt ingezet op elektrische oplossingen. We dragen aan om in de regio eerst de focus te leggen op besparen en te starten met duurzame warmteoplossingen die niet geheel elektrisch zijn, zoals aquathermie, restwarmte, zonthermie, aardwarmte/geothermie en biogas/groen gas.	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen. In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.

	We vragen extra aandacht voor de uitwerking van de optimale verdeling van bovenlokale / regionale bronnen. Veel gemeenten zijn nu al bezig met hun warmtestrategie en daarin worden ook keuzes gemaakt voor bepaalde bronnen. Om te voorkomen dat bepaalde bronnen overvraagd worden, zijn regionale afspraken van belang. We onderschrijven het belang van de betaalbaarheid van duurzame warmte, maar vragen extra aandacht voor de maatschappelijke meerwaarde van warmteprojecten. Naast het realiseren van CO2 reductie biedt deze opgave ook de kans om andere (regionale) opgaven te verknopen in warmteprojecten	Gemeenten hebben een regierol in deze lokale warmtetransitie. Gemeenteraden stellen daarvoor uiterlijk in 2021 hun Transitievisie Warmte (TVW) vast met plannen voor het isoleren en/of aardgasvrij maken van deze woningen en gebouwen in de periode tot en met 2050. De TVW wordt concreet uitgewerkt in uitvoeringsplannen (op buurt, wijk, of warmtekavelniveau). In de uitvoeringsplannen besluiten gemeenten over het alternatief voor aardgas. Er komt een afwegingskader voor bovenlokale warmtebronnen.
	We vragen extra aandacht voor de meer innovatieve manieren van duurzame woningverwarming, waar waterstof een voorbeeld van is	Naast het gemeentelijk schaalniveau is het regionale schaalniveau van belang voor het slagen van de warmtetransitie. Op het regionale niveau kunnen partijen zorgen voor een efficiënte inzet van bovenlokale bronnen, infrastructuur en het betrekken van bovenlokale stakeholders. Dit niveau wordt als onderdeel van de RES 1.0 uitgewerkt in de Regionale Structuur Warmte (RSW). Binnen de RSW wordt ook naar een breed scala van warmtebronnen gekeken waaronder ook innovatieve toepassingen en technieken.
Duurzame opwek	We vragen extra aandacht voor het realiseren en faciliteren van de treden 1, 2 en 3 van de zonneladder. Ook grotere grondgebonden zonneprojecten buiten treden 1, 2 en 3 dienen in verbinding met andere gebiedsopgaven te worden opgezet. In zoekgebieden met grote gebiedsopgaven (zoals rond de Peelvenen) is voor deze verbinding vaak dubbel ruimtegebruik nodig. Wij verwachten hierdoor dat in deze zoekgebieden in de praktijk vaker sprake zal zijn van trede 4 (dubbel ruimtegebruik), waar nu in sommige gevallen in de concept RES 1.0 wordt uitgegaan van trede 5 (goed ingepast op landbouwgronden, in verbinding met andere opgaven).	De zonneladder is opgenomen in de RES en is een belangrijk uitgangspunt bij grootschalige opwek en wordt dus toegepast. Deze bestaat uit maatregelen in de volgorde van wat wenselijk is. Daarom is de eerste trede “zon op dak”. De opgave is echter zo groot dat alleen “zon op dak” niet voldoende is. We kunnen en moeten daarom ook volgende treden uit de zonnelader toepassen, echter sturen we in eerste instantie aan op “zon op dak”. Om ons bod te onderbouwen hebben we gerekend met een maximale potentie van zon op dak. In het samenwerking- en uitvoeringsprogramma gaan we invulling geven aan de verdere uitwerking. Voor invulling van het bod aan het Rijk is ook zon en wind op land nodig.

	We vragen extra aandacht voor een evenwichtige balans tussen windmolens en zonneparken in de zoekgebieden, om zo de belasting op het elektriciteitsnet te kunnen verdelen. Ook vragen we proactief systeemefficiënte na streven. Dat wil zeggen, concrete ontwikkelingen die draagvlak genieten, bijdragen aan maatschappelijke meerwaarde en ook relatief goed aan te sluiten zijn op het net krijgen voorrang bij de realisatie van de noodzakelijke netuitbreidingen. Dit zijn randvoorwaarden om de maatschappelijke kosten van de noodzakelijke netuitbreidingen betaalbaar te houden.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Wij vragen extra aandacht voor onderlinge afstemming tussen gemeenten die afhankelijk zijn van dezelfde netstations van Enexis voor het prioriteren van aansluitingen. Hiermee kan voorkomen worden dat zonnevelden in de ene gemeente zonprojecten op dak niet kunnen doorgaan omdat in de andere gemeente zonnevelden vergund zijn.	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.

Gemeente Reusel- De Mierden	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Opgave en kader	De RES1.0 zou inderdaad moeten aangeven waar we op dit moment staan. Het zou echter ook handvatten moeten bieden voor wat we willen bereiken op de korte termijn, voordat we overgaan tot de opstelling van RES2.0, waarin een doorkijk gegeven zou moeten worden naar 2030 en 2050. De consequenties van nog openstaande keuzes moeten nader onderzocht worden, de besluitvorming moet verder geconcretiseerd worden, er moet tot uitvoering over worden gegaan, en er moet monitoring worden opgezet om de voortgang te bewaken en waar nodig bij te sturen. Ook zal er gekeken moeten worden naar een alternatief plan, mochten bepaalde processen de realisatie van ambities uit de RES voor de voeten lopen. We zien op dit moment het voorbeeld van de netcongestie, waardoor onze regio serieus gehinderd zal worden om haar bod op gebied van duurzame opwek te bestendigen. Hetzelfde geldt voor de mogelijk grote investeringen die in het kader van de warmtetransitie gedaan zullen moeten worden, zonder dat daar misschien een terugverdienmodel tegenover staat. Dat kan gemeenten die toch al krap in het financiële vel zitten voor grote uitdagingen zetten.	Nu de RES 1.0 steeds meer zijn beslag krijgt wordt toegewerkt naar het opstellen van een samenwerking- en uitvoeringsprogramma inclusief de inzet van financiële middelen. Monitoring en evaluatie is opgenomen in hoofdstuk 5 als een van de thema's in het op te stellen samenwerking- en uitvoeringsprogramma. Daarnaast is er aan monitoring en evaluatie bij sommige thema's ook een concrete invulling gegeven. Bijvoorbeeld in het hoofdstuk besparing om inzicht te krijgen in de haalbaarheid en opbrengst van de verschillende besparingsaanpakken. Monitoring en evaluatie wordt ook meegenomen in de herijking richting RES 2.0. Met betrekking tot de netcongestie wordt met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
Thema's RES MRE	We gaan ervan uit dat we als MRE-gemeenten de bal gezamenlijk oppakken en dat iedere gemeente zijn beste beentje voor zet; we laten niet de grotere gemeenten de ijzers voor ons uit het vuur halen, maar maken daar waar mogelijk wel gebruik van hun grotere capaciteit om zaken voor elkaar te krijgen. Wij ondersteunen hen daar dan ook bij en proberen aan te sluiten bij (sub)regionale initiatieven die van hen uit worden opgezet, waarbij ook rekening gehouden wordt met de financiële draagkracht van de individuele gemeenten. Per casus zal dan ook een inschatting gemaakt worden hoe de verdeelsleutel van kosten en baten wordt ingezet.	De energietransitie is een gezamenlijke opgave en iedereen draagt bij, waarbij voor de RES Metropoolregio Eindhoven de regiogemeenten, de provincie en de waterschappen nadrukkelijk aan zet zijn. Uitgangspunt is dat we kijken waar in de regio het meest logisch is om grootschalige duurzame energieopwekking te realiseren. De draagkracht van het landschap en de landschappelijke inpassing en de kansen in relatie tot andere gebiedsopgaven is hierbij leidend. De opgaven zijn regionaal geformuleerd; de gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor invulling en realisatie. Daarbij realiseren wij ons dat de mogelijkheden en kansen en fasering per gemeente kunnen verschillen. In het kader van monitoring op de RES 1.0 brengen we in beeld wat de bijdrage is van de verschillende gemeenten om zo zicht te hebben op de voortgang.

	In navolging van punt 1.2, zien wij graag dat de innovatiekracht van de regio (nog meer) ingezet wordt in deze transitie. Belangrijk is om continu aandacht te hebben voor innovaties die ons als regio, maar zeker ook individuele gemeenten, verder kunnen helpen. Ook de allianties die in onze regio al zijn gevormd, zoals Solliance, Fuelliance en de Brabantse Waterstof Coalitie, zullen bij deze innovatiekracht betrokken moeten worden. Verder zijn wij van mening dat er niet alleen maar gefocust zou moeten worden op de (on)mogelijkheden op grond van netschaarste, maar zou er ook gekeken moeten worden naar het creëren van directe functionele verbindingen tussen locaties/installaties van opwek en van gebruik, zoals het gebruik van (semi)stand-alone grids, omzet in waterstof voor warmte/duurzame mobiliteit, etc.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.
	We willen hier speciale aandacht vragen voor het betrekken van de opleidingsinstituten als Fontys en de TUE bij het opstellings- en uitvoeringsproces van de RES. Alleen door het aanpassen van de curricula van deze instituten aan de vraag die vanuit energietransitie op onze gemeenten afkomt, kunnen wij ervoor zorgen dat zowel onze gemeente als de bedrijven in onze regio ook in de toekomst van adequaat geschoold personeel kunnen worden voorzien en bieden we onze jongeren een stimulans om ook in de regio te blijven en de economische basis ervan te versterken. Daarnaast vragen we aandacht voor de inzet van lokale bedrijvigheid voor de activiteiten die uit de RES gaan voortvloeien. Dat geldt voor bouwbedrijven, installatiebedrijven, ICT-bedrijven en andere leveranciers van goederen en diensten die lokaal geleverd kunnen worden. Dit zou een selectiecriterium moeten zijn voor de inkoop strategieën van deelnemende partners	We zijn in overleg met de arbeidsmarktregio's, provincie en andere RES regio's over het thema arbeidsmarkt en onderwijs in relatie tot de energietransitie.

	Daarbij gaan wij er van uit dat het primaat van het beleid bij de gemeente blijft, voor zover er sprake is van puur lokale ontwikkelingen, waarbij – daar waar vereist of wenselijk – wel geconsulteerd wordt met omliggende gemeenten en belanghebbende partijen. Daar waar ontwikkelingen in gemeenten grens overstijgend zijn qua ruimtelijke ingreep of maatschappelijk belang, zal de Omgevingsagenda van belang worden om deze ontwikkelingen conform de afspraken in de juiste banen te leiden. Verder pleiten wij voor een aanpak die recht doet aan het concept van de 'energielandschappen'. Dit zijn onzes inziens concentratiegebieden van opwek, opslag en energie infrastructuur, waar de energietransitie integraal wordt opgepakt en verweven wordt met andere (sub)regionale opgaven. Onzes inziens zal de MRE speciale aandacht aan deze gebieden moet besteden.	Gemeenten nemen de regie voor de nadere invulling van zoekgebieden vanuit een gedegen gebiedsvisie. Aan de hand van de vergelijking tussen het afwegingskader en leidende principes en de feitelijke uitkomsten van wat gemeenteraden doen, gaan we met elkaar in gesprek in de aanloop naar RES 2.0. We zetten deze stappen af tegen ons afwegingskader: opbrengst, systeemefficiëntie, draagvlak en ruimtelijke kwaliteit. De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

Samen de energieambitie realiseren	Ook voor ons als gemeente is het behouden van onze lokale ruimtelijke kwaliteit een belangrijk uitgangspunt in de RES. Dit kan op gespannen voet staan met de energietransitie die ervoor kan zorgen dat ons landschap en onze omgeving er de komende jaren anders uit gaan zien – soms tijdelijk, soms permanent. Ook moeten we ons beseffen dat sommige beslissingen met betrekking tot verandering van het landschap makkelijk terug te draaien zijn na afloop van een concessieperiode, andere moeilijker. Het is van groot belang om hier duidelijke afspraken over te maken, zowel op lokaal als op regionaal niveau, dit om rechtsongelijkheid tussen de gemeenten in de toekomst te voorkomen. Wij pleiten er daarom voor om in de toekomstbeelden voor 2030 en 2050 er ook duidelijk rekening mee te houden dat sommige initiatieven tot 2050 en daarna zullen blijven bestaan, maar andere gefaseerd kunnen bijdragen aan een veranderend landschap. Zo kunnen zoekgebieden voor zonneparken langzaam toewerken naar een gedegen (sub)regionale aanpak, daar waar er nu misschien nog sprake is van een lokale invulling, door gradueel toe te gaan naar een concentratie in bepaalde gebieden en/of te helpen bij de verdere uitbreiding van natuurgebieden en verbindingszones. Het is belangrijk om deze zaken in een vroegtijdig stadium bespreekbaar te maken met belanghebbende partijen. We moeten daarbij ook onderkennen dat het mogelijk is dat we op sommige punten concessies moeten doen en dat participatie een continu proces is, waar men al doende leert.	Gemeenten nemen de regie voor de nadere invulling van zoekgebieden vanuit een gedegen gebiedsvisie. Aan de hand van de vergelijking tussen het afwegingskader en leidende principes en de feitelijke uitkomsten van wat gemeenteraden doen, gaan we met elkaar in gesprek in de aanloop naar RES 2.0. We zetten deze stappen af tegen ons afwegingskader: opbrengst, systeemefficiëntie, draagvlak en ruimtelijke kwaliteit. De zienswijze wordt ook meegenomen in de regionale bestuurlijke afstemming.

	Een ander belangrijk uitgangspunt is draagvlak en acceptatie bij onze inwoners, bedrijven en overige stakeholders. We moeten hierbij ook onderkennen dat samenwerken met verschillende partijen, ook al wordt gestreefd naar win-win situaties, toch kan betekenen dat er concessies gedaan moeten worden. Door belanghebbenden in een vroegtijdig stadium te betrekken creëren we draagvlak voor beslissingen en waarborgen we de kwaliteit van beslissingen. Verder kan er dan op een adequate manier een compensatieregeling getroffen worden met die partijen die ondanks alle inzet toch gedupeerd worden door een bepaalde ontwikkeling. Ook daarvoor is het nodig dat fondsen opgezet worden om dergelijke compensaties te garanderen en/of dat er in contracten met ontwikkelaars clausules worden opgenomen die een dergelijke garantie geven, ook op de langere termijn.	Binnen de RES-regio vindt afstemming plaats tussen gemeenten. Vanuit onze regio worden er handreikingen gedaan om overal hetzelfde verhaal te vertellen. Bijvoorbeeld met de PlanMER en de publieksversie van de RES. Het lokale gesprek vraagt maatwerk, het is aan gemeenten om hier invulling aan te geven. Dit wordt meegenomen in de uitwerking van het samenwerking- en uitvoeringsprogramma.
	Gemeente Reusel-De Mierden zal de voors en tegens van dit voorgestelde flexibele model zeker overwegen en dan bepalen of het model ook toepasbaar en wenselijk is voor de ontwikkelingen binnen de eigen gemeentegrenzen. Wij gaan ervan uit dat hier geen verplichting over wordt afgesproken	In het kader van de RES is een financieel model opgesteld waarin de mogelijkheid van een ontwikkelfonds is opgenomen. In de verdere (regionale) uitwerking en toepassing hebben de lokale energiecorporaties een belangrijke rol. Bij de verdere uitwerking en toepassing van het model zijn de leidende principes uitgangspunt, waaronder het principe dat de energietransitie voor iedereen haalbaar en betaalbaar is. Met de RES spreken we regionale ambities en acties af met elkaar, en in de toekomst zullen we monitoren of deze afspraken overeind blijven.

	Wat betreft de scope van deze RES1.0 tot nu toe onderkennen wij de uitkomsten zoals deze voor de onderdelen Besparing en Warmte zijn ontwikkeld. Echter, voor wat betreft het onderdeel Grootschalige opwek, gaan wij ervanuit dat het Beleid Grootschalige Opwek zoals dit door onze gemeente is vastgesteld, conform eerder gemaakte afspraken, één op één overgenomen wordt in de RES als zienswijze op de ontwikkelingen in De Kempen. Wij vertrouwen er dan ook op dat dit onderdeel dan ook geen verdere consequenties heeft voor gemeente Reusel-De Mierden. a. zolang de gebouwde omgeving niet geïnterpreteerd wordt als de binnenstedelijke omgeving akkoord. Onzes inziens passen hier ook alle werken en installaties onder die zich in het landelijk gebied bevinden, zoals pompen en gemalen, openbare verlichting, etc. b. Hierbij willen wij ook aandacht besteden aan de energie-infrastructuur die hierbij benodigd is. Ook deze zullen landschappelijk ingepast moeten worden en daarmee onderdeel van discussie worden	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
Besparing	Belangrijk is dat gemeenten het goede voorbeeld geven door ook aan de slag te gaan met het verduurzamen van ons eigen vastgoed. Daarvoor zou een strategisch gebouwenbeheer en een Duurzaam Meerjaren Onderhoud Programma opgesteld moeten worden. De modules die onder het thema besparing uitgewerkt gaan worden zouden expliciet aandacht moeten geven aan de manier waarop kleinere gemeenten als Reusel-De Mierden hierin ondersteund kunnen worden. b. Daarbij is het noodzakelijk dat er onderkend wordt dat er ook nog andere doelgroepen zijn, die misschien bij volgende RESsen meer aandacht zullen krijgen. Verder kan er dan onzes inziens verder uitgesplitst worden, zodat het onderwerp ‘’energiearmoede’ beter tot zijn recht kan komen en de stimulering en handhaving bij gemeentelijke interventies (vaak via de ODZOB) meer gefocust ingezet kan worden.	In de RES 1.0 laten we het deels aan de lokale autonomie hoe omgegaan wordt met besparing maar reiken we wel zoveel mogelijk handelingsperspectief aan, zodat zo makkelijk mogelijk iets aan besparing kan worden gedaan. Leidend principe binnen de RES is "iedereen doet mee". Daar hebben we bepaalde invulling aangegeven richting het samenwerking en uitvoeringsprogramma. In de RES 2.0 geven we extra aandacht aan de invulling van de participatie van bepaalde doelgroepen (mensen met een kleine beurs, jongeren, ouderen, etc.).
	Wij gaan ervan uit dat de energie-infrastructuur benodigd voor de aanleg van warmtenetten ook wordt meegenomen in de overwegingen en dat er op een eerlijke manier omgegaan wordt met mogelijke warmtebronnen die van bovengemeentelijk belang kunnen zijn (denk bijvoorbeeld aan waterpartijen, RWZI, etc.). Daarmee gaat de warmtetransitie verder dan alleen de gebouwde omgeving	Er komt een regionaal afwegingskader voor bovenlokale warmtebronnen.

	In Kempen-verband zijn er met bedrijvenverenigingen afspraken gemaakt om verdere verduurzaming van bedrijventerreinen, bedrijfsterreinen en bedrijfspanden te bewerkstelligen. Het is dus zaak om niet alleen in te zetten op de individuele bedrijven, maar ook de samenwerkingsverbanden die al tussen bedrijven bestaan, zoals parkmanagement, brancheverenigingactiviteiten, samenwerking in de keten, etc. En wij onderschrijven dat waar het niet vrijwillig opgepakt wordt, er strenger gecontroleerd en gehandhaafd moet gaan worden. Maar daarbij moeten wij als gemeenten ook hand-in-eigen-boezem steken en daar waar wij als gemeenten bedrijfsmatig werken, dezelfde standaarden hanteren.	Wordt meegenomen in de uitwerking van het samenwerking- en uitvoeringsprogramma
	Dat is met de huidige congestie op het elektriciteitsnet nog niet het geval. Hiervoor vragen wij aandacht bij Provincie en Rijk en het ter beschikking stellen van middelen om deze belemmering ook op korte termijn het hoofd te bieden. Wij zijn van mening dat ook de waterstof transitie hier een belangrijke rol heeft en vragen het Rijk om hierin te investeren om de huidige onrendabele top waar initiatieven mee te maken hebben af te dekken, zodat waterstof haar rol in de energietransitie al op kortere termijn kan gaan vervullen	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen. In de randvoorwaarden aan het Rijk is aandacht gevraagd voor de netcongestie en de verdeling van netcapaciteit (zie hiervoor hoofdstuk 5: Stap voor stap naar uitvoering).
Duurzame warmte	In Reusel-De Mierden proberen wij deze laatste ontwikkelingen ook te betrekken bij onze warmtetransitie. Helaas vormt noch bodemwarmte, noch geothermie in onze gemeente op dit moment een haalbare optie vanwege de oppervlakkige ligging van de afdeklaag van het waterhoudende pakket. De Provinciale Milieuverordening (concept) verbiedt op dit moment – vanuit voorzichtigheidsbeginsel – het doorboren van deze laag, omdat gebleken is dat daarbij vervuiling van het grondwater kan optreden. Dat grondwater is van hoge kwaliteit en moet voor drinkwatervoorziening behouden blijven.	We geven aandacht aan de (positieve en negatieve) effecten van duurzame warmte en de effecten en ontwikkelingen op systeemniveau, zodat er een afgewogen keuze gemaakt kan worden. Bodemenergiesystemen worden daarin betrokken. Omdat we deze moeilijke opgave slim aan willen pakken, maken we afspraken over een gezamenlijke kennis- en leeragenda waarbij we samenwerken met provincie, waterschappen, kennisinstellingen en bedrijven. We kijken daarbij ook naar innovatie, ook in relatie tot de beperkte netcapaciteit.

	Wij stellen voor om aan te geven dat de verhouding maatschappelijke baten / maatschappelijke kosten zo hoog mogelijk moet zijn. Dat er daar waar de kosten voor de baten uitgaan naar goede financieringsconstructies gekeken wordt en dat daar waar de baten op (sub)regionale schaal voor hogere kosten op lokale schaal zorgen, een compensatie mechanisme bedacht wordt.	Er komt een regionaal afwegingskader voor bovenlokale warmtebronnen.
Duurzame opwek	Wij kunnen ons niet vinden in het feit dat de huidige windturbines worden meegenomen in de berekeningen, zonder dat Reusel-De Mierden hiervoor de nodige waardering vanuit de regio krijgt. Samen met Oirschot en Bladel hebben wij al in het verleden geïnvesteerd in de windmolens die bij ons zijn gerealiseerd en die al in de pijplijn zitten. Het feit dat wij dit al gedaan hebben, mag andere gemeenten er niet toe aanzetten zich van hun opgave binnen de RES te kwijten. Ook is er door onze gemeenten (met ondersteuning van de provincie) geïnvesteerd in de PlanMER voor de Kempen en het Kempisch beleid voor grootschalige opwek. Ervaringen waar in het PlanMER proces voor de RES op wordt voortgeborduurd. Wij hopen dat ook hier rekening mee gehouden wordt bij eventuele toekomstige investeringsvragen.	De energietransitie is een gezamenlijke opgave en iedereen draagt bij, waarbij voor de RES Metropoolregio Eindhoven de regiogemeenten, de provincie en de waterschappen nadrukkelijk aan zet zijn. Uitgangspunt is dat we kijken waar in de regio het meest logisch is om grootschalige duurzame energieopwekking te realiseren. De draagkracht van het landschap en de landschappelijke inpassing en de kansen in relatie tot andere gebiedsopgaven is hierbij leidend. De opgaven zijn regionaal geformuleerd; de gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor invulling en realisatie. Daarbij realiseren wij ons dat de mogelijkheden en kansen en fasering per gemeente kunnen verschillen. Op basis van de uitkomsten van de PlanMER gaan we gezamenlijk het gesprek voeren. In het kader van monitoring op de RES 1.0 brengen we in beeld wat de bijdrage is van de verschillende gemeenten om zo zicht te hebben op de voortgang.
	Zoekgebied 35, De Kleine Hoeven – hier heeft onze raad besloten het zoekgebied in te perken. Het huidige zoekgebied staat aangegeven op de gemeentelijke website. Wij verzoeken MRE om dit gebied aan te passen in de plankaart. · Zoekgebied Laarakkerdijk (nog niet genummerd) – dit zoekgebied is additioneel opengesteld omdat het ten tijde van de openstelling van zoekgebied 35 is gebleken dat er daar geen teruglevering op het net meer mogelijk was vanwege de netcongestie. Om toch ervaring op te doen met zoekgebieden die nog wel voor teruglevering in aanmerking zouden komen is Laarakkerdijk opengesteld. Hiervan is in een eerdere fase ook al onderzocht of dit een goede optie zou zijn. Het zoekgebied voldoet ook beter aan de zonneladder, omdat het gebied zich direct onder de bestaande windmolens bevindt. Het huidige zoekgebied staat aangegeven op de gemeentelijke website. Wij verzoeken MRE om dit gebied aan te passen in de plankaart.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

Stap voor stap naar uitvoering	De uitvoering is bij verschillende partijen belegd, op verschillende schaalniveaus (lokaal, subregionaal, regionaal), dit vraagt om afspraken en samenwerkingsvormen. Voor onze gemeente geldt: lokaal aanpakken wat lokaal kan, en (sub)regionaal waar dat efficiëntie of effectiviteitsvoordelen geeft of waar bovengemeentelijke belangen spelen.	Dit wordt meegenomen in de uitwerking van het samenwerking- en uitvoeringsprogramma.

Gemeente Someren	**Reactie gemeente**	**Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder**
Samen de energieambitie realiseren	Er moet een vorm van compensatie volgen waarin tussen MRE-gemeenten een verdeling wordt gemaakt, voor het moment dat niet iedere gemeente evenveel kan bijdragen o.a. als gevolg van de beschikbaarheid van gronden.	Op basis van de uitkomsten van de PlanMER gaan we gezamenlijk het gesprek voeren. De energietransitie is een gezamenlijke opgave en iedereen draagt bij, waarbij voor de RES Metropoolregio Eindhoven de regiogemeenten, de provincie en de waterschappen nadrukkelijk aan zet zijn. Uitgangspunt is dat we kijken waar in de regio het meest logisch is om grootschalige duurzame energieopwekking te realiseren. De draagkracht van het landschap en de landschappelijke inpassing en de kansen in relatie tot andere gebiedsopgaven is hierbij leidend. De opgaven zijn regionaal geformuleerd; de gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor invulling en realisatie. Daarbij realiseren wij ons dat de mogelijkheden en kansen en fasering per gemeente kunnen verschillen. In het kader van monitoring op de RES 1.0 brengen we in beeld wat de bijdrage is van de verschillende gemeenten om zo zicht te hebben op de voortgang.
Duurzame opwek	Uitrol van grootschalige duurzame opwek (zon en/of wind) afhankelijk van het ruimtebeslag en het tot realisatie brengen van grootschalige opwek in de andere MRE-gemeenten.	Op basis van de uitkomsten van de PlanMER gaan we gezamenlijk het gesprek voeren.

	Van MRE-gemeenten, die weinig tot niets bijdragen aan het regionale bod voor grootschalige duurzame opwek (zon en wind) in de RES MRE 1.0 (opgave in de MRE-regio tot 2030), verwachten wij dat zij actief inzetten op ontwikkeling en realisatie van innovatieve technieken.	Op basis van de uitkomsten van de PlanMER gaan we gezamenlijk het gesprek voeren. De energietransitie is een gezamenlijke opgave en iedereen draagt bij, waarbij voor de RES Metropoolregio Eindhoven de regiogemeenten, de provincie en de waterschappen nadrukkelijk aan zet zijn. Uitgangspunt is dat we kijken waar in de regio het meest logisch is om grootschalige duurzame energieopwekking te realiseren. De draagkracht van het landschap en de landschappelijke inpassing en de kansen in relatie tot andere gebiedsopgaven is hierbij leidend. De opgaven zijn regionaal geformuleerd; de gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor invulling en realisatie. Daarbij realiseren wij ons dat de mogelijkheden en kansen en fasering per gemeente kunnen verschillen. In het kader van monitoring op de RES 1.0 brengen we in beeld wat de bijdrage is van de verschillende gemeenten om zo zicht te hebben op de voortgang.
	Someren zet in op 'Systeemefficiëntie' en wijst daarvoor de volgende zoekgebieden binnen zijn gemeentegrenzen aan: In het zuidwesten (zoekgebied 25): - Windpark Diepenhoek met 6 windturbines (zie voor de locatie de toelichting in de voorgaande tekst). - Zonneparken, verspreid over zoekgebied 25. Zoekgebieden voor grootschalige opwek met zon en wind in de gemeente Someren. In het noorden: - Een windpark in een zeer beperkt deel van zoekgebied 15, circa 5 windturbines parallel aan een en verdeeld over de noord- en zuidzijde langs de A67. - Zonneparken in het gebied Lungendonk (zie figuur 1)	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

Gemeente Son en Breugel	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Thema's RES MRE	Wij verwachten een meer zichtbare voorbeeldrol voor duurzame innovatie in de Brainportregio. Samenwerkende overheden moeten hiervoor: * ruimte creëren in wet- en regelgeving om innovatie mogelijk te maken. * Pilots met innovatie stimuleren, faciliteren en mogelijk maken. * De gezamenlijke inkoopkracht gebruiken als 'launching custumer' en stimulans voor duurzame innovatie. * Duurzaamheid integraal uit dragen in alle beleidsvelden"	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.
Samen de energieambitie realiseren	Daarom vragen we aandacht voor het faciliteren van kennisoverdracht, zodat over de gehele breedte van de opgave geprofiteerd kan worden van opgedane kennis en ervaringen.	Kennisuitwisseling komt terug in hoofdstuk 5 stap voor stap naar uitvoering, en dit nemen we mee voor het samenwerking- en uitvoeringsprogramma. Voor sommige thema's (zoals besparing) is al een nadere uitwerking opgenomen.
	Extra aandacht vragen wij voor de uitwerking van het model (vanuit samenwerking tussen overheid en inwoners) voor de oprichting van een stichting/ontwikkelfonds per gemeente/sub-regio. Wij verzoeken u dit model zodanig vorm te geven dat ook niet-kapitaalkrachtige inwoners kunnen meeprofiteren van zonne- en windparken in hun omgeving. Zodat we gezamenlijk voorkomen dat zij die het goed hebben er straks op vooruit gaan en inwoners die het nu al minder hebben straks slechter af zijn. Waarbij we extra aandacht vragen dat inwoners geen onnodig risico lopen door in te stemmen met door de overheid gestimuleerde investeringen. Dat de overheid garant staat voor de risico's van inwoners	Een leidend principe binnen de RES is "iedereen doet mee". Daar hebben we bepaalde invulling aangegeven richting het samenwerking en uitvoeringsprogramma. In de RES 2.0 geven we extra aandacht aan de invulling van de participatie van bepaalde doelgroepen (mensen met een kleine beurs, jongeren, ouderen, etc.).
	Ook benadrukken wij dat er behoefte is aan meer inzicht in de mogelijkheden tot het oprichten van een eigen energiebedrijf, dan wel een (sub)regionaal energiebedrijf. Waardoor energie als 'publiek belang' kan worden geborgd.	De zienswijze wordt meegenomen in de uitwerking van het samenwerking- en uitvoeringsprogramma.

Besparing	Extra aandacht vragen wij voor het bijhouden van de voortgang op het onderwerp besparing. Door het kiezen voor vrijwillige deelname aan besparingsprojecten ontstaan steeds wisselende coalities van gemeenten. Hierdoor ontstaat het risico dat we het regio brede overzicht over de voortgang verliezen en er ongewilde verschillen gaan ontstaan tussen gemeenten. Door het bijhouden van de voortgang kunnen gemeenten met elkaar en met hun inwoners in gesprek blijven over het halen van doelen en het (bij)stellen van prioriteiten	Monitoring en evaluatie is opgenomen in hoofdstuk 5 als een van de thema's in het op te stellen samenwerking- en uitvoeringsprogramma. Daarnaast is er aan monitoring en evaluatie bij sommige thema's ook een concrete invulling gegeven. Bijvoorbeeld in het hoofdstuk besparing om inzicht te krijgen in de haalbaarheid en opbrengst van de verschillende besparingsaanpakken. Monitoring en evaluatie wordt ook meegenomen in de herijking richting RES 2.0.
Duurzame warmte	We vragen aandacht voor de extra belasting op het elektriciteitsnet als op korte termijn actief wordt ingezet op elektrische oplossingen. We dragen aan om in de regio eerst de focus te leggen op besparen. Waar kansen zijn te starten met duurzame warmteoplossingen die niet geheel elektrisch zijn, zoals aquathermie, restwarmte, zonthermie, aardwarmte/geothermie en biogas/groen gas.	Energiebesparing is cruciaal in onze energietransitie; de energie die we niet (meer) verbruiken hoeven we ook niet meer op te wekken. Daarom zetten wij als regio primair en maximaal in op besparing. De RES werkgroep Besparing heeft de besparingsplannen inmiddels verder uitgewerkt in specifieke doelgroepmodules, voor de doelgroepen Wonen (bewoners en woningcorporaties), Bedrijven (kantoren en bedrijventerreinen) en Maatschappelijk vastgoed (ambtelijke huisvesting, onderwijs en sport). Gemeenten kunnen zelf bepalen aan welke modules ze meedoen, aansluitend bij de prioriteiten. Daarnaast wordt ook gekeken naar innovaties. In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.
	We vragen extra aandacht voor de uitwerking van de optimale verdeling van bovenlokale / regionale bronnen. Veel gemeenten zijn nu al bezig met hun warmtestrategie en daarin worden ook keuzes gemaakt voor bepaalde bronnen. Om te voorkomen dat bepaalde bronnen overvraagd worden, zijn regionale afspraken van belang.	Er komt een regionaal afwegingskader voor bovenlokale bronnen.

Duurzame opwek	Wij constateren dat de uitgangspunten van de zonneladder beleidsmatig goed zijn beschreven. Wij constateren echter ook dat de zonneladder in de praktijk (nog) niet wordt toegepast in de prioritering en programmering van netcapaciteit. Met het gevolg dat zon op (industrie)dak en langs infrastructuur op korte termijn wordt verdrongen door zon op land. Ook als op de hogere treden van de zonneladder voldoende vraag is. Wij zijn van oordeel dat dit een zeer onwenselijke situatie is vanwege meerdere redenen: a) De potentie van no-regret maatregelen in de regio niet zal worden gehaald. b) De kwaliteitsslag van de bedrijventerreinen, afgesproken in het SGE, niet zal worden gehaald. c) Complexe projecten die wenselijk zijn, maar vaak maar 1 kans hebben, het afleggen tegen gemakkelijkere (zon op land) projecten die ook later gerealiseerd kunnen worden. d) Het draagvlak voor de energietransitie onder druk zal komen te staan Er een suboptimaal elektriciteitsnet ontwikkeld zal worden, waarvan de kosten worden afgewenteld op onze inwoners	De zonneladder is opgenomen in de RES en is een belangrijk uitgangspunt bij grootschalige opwek en wordt dus toegepast. Deze bestaat uit maatregelen in de volgorde van wat wenselijk is. Daarom is de eerste trede “zon op dak”. De opgave is echter zo groot dat alleen “zon op dak” niet voldoende is. We kunnen en moeten daarom ook volgende treden uit de zonnelader toepassen, echter sturen we in eerste instantie aan op “zon op dak”. Om ons bod te onderbouwen hebben we gerekend met een maximale potentie van zon op dak. In het samenwerking- en uitvoeringsprogramma gaan we invulling geven aan de verdere uitwerking. Voor invulling van het bod aan het Rijk is ook zon en wind op land nodig.
	Het zoekgebied met o.a. de A50 en de A2 (zoekgebied 38) past bij de wens van de gemeente Son en Breugel. Samen met Rijkswaterstaat, RVO en het Rijksvastgoedbedrijf zijn we al gestart met een pilot om dit mogelijk te gaan maken. 4.3.2 Het Dommeldal wordt expliciet uitgesloten voor energieopwekking. 4.3.3 Wij binnen de omgevingsvisie werken aan 3 mogelijke scenario’s voor Sonniuswijk (zoekgebied 1), zijnde: a) Zon binnen bestaande structuren (40 tot 50 ha zon) b) Clustering voor wind en zon (2 windmolens en circa 30 ha zon) c) Energielandschap (100 tot 150 ha zon)	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
Stap voor stap naar uitvoering	Omdat de uitvoering van besparingsacties een veel kortere voorbereidingstijd vergt en in de uitvoering een veel langere adem pleiten we er voor dat besparingsacties door gemeenten pro-actief worden opgepakt.	In de RES 1.0 laten we het deels aan de lokale autonomie hoe omgegaan wordt met besparing maar reiken we wel zoveel mogelijk handelingsperspectief aan, zodat zo makkelijk mogelijk iets aan besparing kan worden gedaan.

Gemeente Valkenswaard	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Thema's RES MRE	De Metropoolregio Eindhoven is een diverse regio waarbinnen de stad en het landelijk gebied elkaar versterken en beide profiteren van elkaars kwaliteiten en functioneren als een geheel. Daarnaast zien we ook de verschillen als het gaat om belangen, mogelijkheden en wensen die deze diversiteit met zich meebrengt. Iedere gemeente heeft haar eigen profiel met eigen haar eigen ambities en waarden. Als gemeente Valkenswaard hechten wij veel belang aan het behoud van onze natuur en landschap. Wij willen ons dan (nog) meer profileren als leisure gemeente. Ook ontwikkelen we ons als gemeente steeds meer als een gemeente voor 'jongeren' en 'jonge gezinnen'. Dit is ons onderscheidende profiel in een diverse regio.	Dit wordt meegenomen in de regionale bestuurlijke afstemming.
	Graag zien wij dat de innovatiekracht van de regio (nog meer) ingezet wordt in deze transitie. Belangrijk is om continu aandacht te hebben voor innovaties die ons als regio, maar zeker ook individuele gemeenten, verder kunnen helpen. Als gemeente bieden wij ons aan voor nieuwe ontwikkeling op het gebied van duurzame energie, die geen nadelige gevolgen hebben voor mens, natuur en geen landschapsvervuiling veroorzaken. Continue aandacht is ook gewenst met betrekking tot het in beeld brengen van ontwikkeling van en op de arbeidsmarkt. Voor veel gemeenten is dit een belangrijke pijler.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. We zijn in overleg met de arbeidsmarktregio's, provincie en andere RES regio's over het thema arbeidsmarkt en onderwijs in relatie tot de energietransitie.

Samen de energieambitie realiseren	Voor ons als gemeente is het behouden van onze lokale ruimtelijke kwaliteit een belangrijk uitgangspunt in de RES. We koesteren hierbij onze groene omgeving (“het goud van onze gemeente”) en het veelzijdig aanbod aan dag- en verblijfsrecreatie. Hiermee bieden we de inwoners en bezoekers van de Brainportregio ruimte voor recreatie en besteding van vrije tijd in het groen. Een welkome en unieke aanvulling op reeds bestaande voorzieningen. Dit staat op gespannen voet met de energietransitie die ervoor kan zorgen dat ons ons landschap en onze omgeving er de komende jaren anders uit gaan zien. Het is belangrijk om dit dilemma in een vroegtijdig stadium bespreekbaar te maken. Dit gesprek moeten we met alle betrokkenen voeren. Het is zodoende belangrijk om alle stakeholders in een vroeg stadium te betrekken en moeten we beseffen dat participatie een continue proces is.	Dit wordt meegenomen in de regionale bestuurlijke afstemming. Het lokale gesprek vraagt maatwerk, het is aan gemeenten om hier invulling aan te geven. Vanuit onze regio worden er handreikingen gedaan om overal hetzelfde verhaal te vertellen. Bijvoorbeeld met de PlanMER en de publieksversie van de RES.
	Een andere belangrijk uitgangspunt is draagvlak en acceptatie bij onze inwoners, bedrijven en overige stakeholders. We moeten hierbij ook onderkennen dat samenwerken met verschillende partijen vanzelfsprekend betekent dat er concessies gedaan moeten worden. Door belanghebbenden in een vroegtijdig stadium te betrekken creëren we draagvlak voor beslissingen en waarborgen we de kwaliteit van beslissingen. Naast de ‘ruimtelijk component’ is de ‘sociaal maatschappelijke component’ ook een belangrijk onderdeel binnen de RES. Er kan geparticipeerd worden op ‘proces’, ‘sociaal’ en ‘financieel’ vlak. Als gemeente zijn wij momenteel bezig met het opstellen van sociaal maatschappelijk beleid en afwegingskaders ten behoeve van besluitvorming over grootschalige duurzame energieprojecten. Hierin krijgt de sociale en financiële participatie ook een plek.	Binnen de RES-regio vindt afstemming plaats tussen gemeenten. Vanuit onze regio worden er handreikingen gedaan om overal hetzelfde verhaal te vertellen. Bijvoorbeeld met de PlanMER en de publieksversie van de RES. Het lokale gesprek vraagt maatwerk, het is aan gemeenten om hier invulling aan te geven. Een leidend principe binnen de RES is "iedereen doet mee". Daar hebben we bepaalde invulling aangegeven richting het samenwerking en uitvoeringsprogramma. In de RES 2.0 geven we extra aandacht aan de invulling van de participatie van bepaalde doelgroepen (mensen met een kleine beurs, jongeren, ouderen, etc.).

Duurzame warmte	Op dit moment zien wij geen mogelijkheden om gebruik te maken van (boven)lokale restwarmtebronnen. De ontwikkeling van andere warmtebronnen bieden misschien mogelijkheden voor de toekomst, denk hierbij aan zonthermie of een innovatie zoals metalfuels of waterstof. Wij volgen deze dan ook met interesse. Wij zijn geen voorstander van Geothermie gezien het risico voor grondwaterverontreiniging en het gevaar voor aardbevingen. Ook zijn wij geen voorstander van biomassa omdat het voordeel van duurzaamheid niet vaststaat zoals van tevoren is bedacht en hevig ter discussie staat. Het verbranden van biomassa veroorzaakt extra CO2-uitstoot. Deze CO2 draagt op korte termijn bij aan klimaatverandering, ook als er nieuwe bomen worden geplant. Verder is er discussie over het vele landgebruik om biomassa te verbouwen. En er wordt verschillend gedacht of er wel voldoende biomassa beschikbaar blijft. Een biomassacentrale veroorzaakt ook fijnstof wat erg belastend is voor de directe omgeving”	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. We geven aandacht aan de (positieve en negatieve) effecten van duurzame warmte en de effecten en ontwikkelingen op systeemniveau, zodat er een afgewogen keuze gemaakt kan worden. Bodemenergiesystemen worden daarin betrokken. Omdat we deze moeilijke opgave slim aan willen pakken, maken we afspraken over een gezamenlijke kennis- en leeragenda waarbij we samenwerken met provincie, waterschappen, kennisinstellingen en bedrijven. We kijken daarbij ook naar innovatie, ook in relatie tot de beperkte netcapaciteit.
Duurzame opwek	De gemeente Valkenswaard wil ook haar bijdrage leveren aan de regionale opwekopgave, echter heeft het realiseren van grootschalige energieopwekking een grote sociale, ruimtelijke en landschappelijke impact. Zodoende stellen wij ons in beginsel zeer terughoudend op als het gaat om het realiseren van grootschalige zonneparken en het niet wenselijk vinden om windparken/windmolens te realiseren.. Als gemeente vragen wij aandacht voor de milieu- en gezondheidsschade voor omwonenden en natuur bij het realiseren van met name windturbines	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	• Zoekgebied 22, Valkenswaard Noord – De beoordeling laat zien dit gebied géén mogelijkheden biedt voor de opwek van duurzame energie. • Zoekgebied 23, Leisurezone Dommelland / Victoriedijk – de beoordeling laat zien dat er een risico op negatieve effecten is op onderdelen binnen het thema 'landschap'. Daarnaast is er ook kans op negatief effect op het onderdeel 'vleermuizen en overige beschermde diersoorten'. Een eventuele herontwikkeling van de voormalige vuilstortplaats aan de Victoriedijk biedt mogelijk aanvullende kansen voor grootschalige opwek binnen dit gebied. • Zoekgebied 27, Achelse Kluis - De beoordeling laat zien dit gebied géén mogelijkheden biedt voor de opwek van duurzame energie. • Zoekgebied 29, Koolbliek – Het gebiedt betreft een vogeltrekgebied en ligt dicht tegen NNB of N2000-gebied ligt. De beoordeling laat zodoende dan ook zie dat er een groot risico op negatieve effecten is op onderdelen 'landschap' en 'ecologie'. Tevens is er momenteel geen netwerkcapaciteit beschikbaar om een eventueel initiatief op aan te sluiten. • Zoekgebied 30, Oostelijke deel Peedijk - Het gebiedt betreft een vogeltrekgebied en ligt dicht tegen NNB of N2000-gebied ligt. De beoordeling laat zodoende dan ook zie dat er een risico op negatieve effecten is op onderdelen 'landschap' en 'ecologie'. Tevens is er momenteel zeer beperkte netwerkcapaciteit beschikbaar om een eventueel initiatief op aan te sluiten. • Zoekgebied 31, Westelijke deel Peedijk - Het gebiedt betreft een vogeltrekgebied en ligt dicht tegen NNB of N2000-gebied ligt. De beoordeling laat zodoende dan ook zie dat er een (groot) risico op negatieve effecten is op onderdelen 'landschap' en 'ecologie'. Tevens is er momenteel zeer beperkte netwerkcapaciteit beschikbaar om een eventueel initiatief op aan te sluiten	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	De effectenbeoordeling laat zien dat het eventueel realiseren van grootschalige opwek van duurzame energie in een van de vijf zoekgebieden een (grote) negatieve impact heeft op leefomgeving, landschap en/of ecologie. Zodoende trekken wij de conclusie dat wij als gemeente geen gebieden aan kunnen dragen om in te zetten voor het verwezenlijken van het regionale bod. Naar onze mening kunnen deze zoekgebieden dus niet aangemerkt worden als haalbare locatie richting 2030.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Als gemeente zien wij wel kansen aan het gaat om het realiseren van de no-regret maatregelen voor zon. De focus voor ons als gemeente zal liggen op het realiseren van deze maatregelen, voornamelijk 'grootschalige zon op dak' in combinatie met het realiseren van 'kleinschalige zon op dak' waar het Rijk de komende jaren ook een autonome groei van 7 TWh in voorziet. Als gemeente willen wij hier een actieve houding in nemen. Dit wel vanuit de wetenschap dat hier een belangrijke rol weggelegd is voor woningeigenaren, ondernemers en overige organisatie en verenigingen. Als gemeente zijn wij in veel gevallen geen eigenaar van daken of gronden waar de opwek mogelijk is. In de RES 1.0 zien wij zodoende graag een aanpak opgenomen waarmee het plaatsen van zonnepanelen op alle geschikte daken wordt gestimuleerd. Gezien bovenstaande vragen wij extra aandacht voor het op landelijke en provinciale schaal stimuleren en faciliteren van deze no-regret maatregelen	In hoofdstuk 5 van de RES 1.0 hebben we hiervoor aanbevelingen opgenomen aan het Rijk. Nog toevoegen dat we dit onderwerp meenemen in het op te stellen samenwerkings- en uitvoeringsprogramma.
Stap voor stap naar uitvoering	Als gemeente vragen wij extra aandacht voor een gedegen voorbereiding van de uitvoeringfase. Wij zijn dan ook zeer benieuwd naar de voorgestelde samenwerkingscenario's waarmee we als gezamenlijke overheden, in samenwerking met de betrokken stakeholders, slimmer en efficiënter stappen kunnen zetten in de realisatie van de energietransitie. Allereerst de belangrijke knelpunten met betrekking tot het netwerk ten behoeve van energietransport en/of realiseren van energieopslag op te lossen alvorens uitbreiding van opwekcapaciteit gerealiseerd wordt.	Nu de RES 1.0 steeds meer zijn beslag krijgt werken we toe naar een uitwerking van het samenwerking- en uitvoeringsprogramma. Ten aanzien van de knelpunten in het netwerk hebben we In de RES 1.0 we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties.

Gemeente Veldhoven	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Opgave en kader	Het besluitvormingsproces en de planning zijn een aantal keer aangepast. Dit heeft veel flexibiliteit van ons als raad gevraagd. We pleiten er daarom voor om in de planning richting de RES 2.0 meer ruimte op te nemen voor onvoorziene zaken. En om de mijlpalen in de besluitvorming meer leidend te laten zijn.	Er is continue aandacht voor het organiseren van een ordentelijk bestuurlijk proces. Via de wethouders die deelnemen aan het Poho en de Stuurgroep Res wordt de vinger hiervoor ook aan de pols gehouden om dit te waarborgen.
Thema's RES MRE	In de concept-RES 1.0 geeft u aan dat er veel belemmeringen zijn die het realiseren van zonnepanelen op grote daken in de weg kunnen staan. Waardoor ontwikkelaars vaak de voorkeur geven aan het ontwikkelen van zonneweides in het buitengebied. In de bijlage 4.1 'No regret' worden acties op gemeentelijk, provinciaal/regionaal en rijksniveau benoemd die genomen kunnen worden om deze belemmeringen weg te nemen. Graag zien wij dat in de RES 1.0 concreet wordt afgesproken welke acties we op regionale schaal daadwerkelijk oppakken.	Dit wordt meegenomen in de uitwerking van het samenwerking- en uitvoeringsprogramma.
	Graag zien we dat dit in de RES 1.0 invulling wordt gegeven aan het belang van prioritering en programmering van het aansluiten van initiatieven voor de opwekking van zonne- en windenergie. Zodat er zo efficiënt mogelijk gebruik gemaakt wordt van de beschikbare netwerkcapaciteit. En er zoveel mogelijk voorrang wordt gegeven aan het volleggen van grote daken met zonnepanelen. Er moet in ieder geval voorkomen worden dat er geen netwerkcapaciteit is voor grootschalige zonnepanelen op daken omdat deze capaciteit al vergeven is aan zonneweides en windmolens. Enexis heeft wettelijk geen mogelijkheden om initiatieven te weigeren. Dit betekent dat we als regio afspraken moeten maken over de voorwaarden die we als gemeenten hanteren bij het verlenen van vergunningen aan initiatieven. Gezien de beperkte netwerkcapaciteit is het belang van opslag van elektriciteit groot. Dit onderwerp verdient naar onze mening, naast het aanwijzen van locaties voor grootschalige opwekking van duurzame energie, meer aandacht.	De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen.

	Innovatie. In de concept-RES 1.0 wordt het belang van innovatie nadrukkelijk benoemd. Wij zijn het hiermee eens. En pleiten ervoor om in de keuzes die gemaakt worden, ook al zoveel mogelijk te anticiperen op de mogelijkheden die innovatie biedt. Zo kan de mogelijkheid om zon- en windenergie lokaal om te zetten in 'groene' waterstof de afhankelijkheid van voldoende netwerkcapaciteit verkleinen. Dit maakt andere locatiekeuzes mogelijk.	In de RES 1.0 hebben we afgesproken dat we ons inzetten op ontwikkeling van innovatieve technieken. Daarbij wordt het thema van netschaarste meegenomen. Innovatie is onderdeel van de RES 1.0, dit is een van de thema's die verder uitgewerkt worden om te komen tot een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We gaan een overzicht opstellen van de relevante innovaties. De netbeheerders rekenen ons bod door en krijgen daarmee inzicht in de impact in relatie tot kosten, ruimtebeslag en planning. Met netbeheerders, gemeenten, provincie en het Rijk wordt een andere werkwijze verkend voor het programmeren en prioriteren van energieprojecten. Dit zal ook meegenomen worden in de RES 2.0. Hierbij wordt ook gekeken naar innovatieve oplossingen, inzet van redundantie, noodoplossingen (zoals bijvoorbeeld batterijen) of andere oplossingen. We kijken met de netbeheerder naar de haalbaarheid om zoekgebieden aan te sluiten en naar alternatieven als aansluiting (nu) niet lukt. Dit wordt dan ook meegenomen in prioriteren en programmeren.
Besparing	Ter aanvulling op de inventarisatie die heeft plaatsgevonden voor de doelgroep bedrijven, merken wij op dat VNO-NCW voor bedrijventerrein De Run eveneens een collectieve verduurzamingsaanpak onderzoekt.	Dit nemen we mee in de besparingsaanpak.
Duurzame warmte	Voor een optimale inzet van de beschikbare en de nog te ontwikkelen bovenlokale warmtebronnen, hebben wij behoefte aan een regionaal afwegingskader. Hiermee kan warmte van bovenlokale bronnen op een eerlijke manier verdeeld worden over de regio. En beschikken we over een set van spelregels voor commerciële warmtebedrijven. In de concept-RES 1.0 wordt aangegeven dat een regionaal afwegingskader pas in de RES 2.0 ontwikkeld wordt. Wij willen er echter voor pleiten om hier niet mee te wachten. Aangezien gemeenten uiterlijk dit jaar hun Transitievisie Warmte afronden en daarna aan de slag gaan met de uitvoering.	Er komt een regionaal afwegingskader voor bovenlokale warmtebronnen.
Duurzame opwek	Voor een optimale inzet van de beschikbare en de nog te ontwikkelen bovenlokale warmtebronnen, hebben wij behoefte aan een regionaal afwegingskader. Hiermee kan warmte van bovenlokale bronnen op een eerlijke manier verdeeld worden over de regio. En beschikken we over een set van spelregels voor commerciële warmtebedrijven. In de concept-RES 1.0 wordt aangegeven dat een regionaal afwegingskader pas in de RES 2.0 ontwikkeld wordt. Wij willen er echter voor pleiten om hier niet mee	Er komt een regionaal afwegingskader voor bovenlokale warmtebronnen.

	te wachten. Aangezien gemeenten uiterlijk dit jaar hun Transitievisie Warmte afronden en daarna aan de slag gaan met de uitvoering.	
	In de kaart met grootschalige zoekgebieden is in het gebied ten oosten van knooppunt De Hogt zoekgebied 13 voor windenergie opgenomen. In de concept-RES van 2020 was nog aangegeven dat er (vanuit wettelijk oogpunt bezien) in Veldhoven ten zuiden van de A67 ook beperkte mogelijkheden voor windmolens waren. Dit komt overeen met de resultaten van het onderzoek dat bureau Over morgen in 2020 voor onze gemeente heeft uitgevoerd. Wij zijn benieuwd waarom het zoekgebied voor windenergie in de concept-RES 1.0 eindigt aan de oostzijde van knooppunt De Hogt. En we zijn benieuwd naar de mogelijke positionering en de hoogte van de drie windmolens in het zoekgebied.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0. In het gebied ten zuiden van de A67 is een groot aantal van de harde belemmeringen, zoals getypeerd in het PlanMER, terug te vinden, zie fig 2 in het PlanMER. (Bekijk, om in te zoomen, het digitale PlanMER en zet daar één voor één de individuele, harde belemmeringen voor windenergie aan: https://www.planmerresmre.nl/pdf.html.) Rekening houdende met die harde belemmeringen is er geen kansrijk gebied voor een windmolenpark te definiëren (zie fig. 4, in het PlanMER). Er blijft nagenoeg geen oppervlak over waar geen harde belemmeringen gelden. In zoekgebied 13 is er mogelijkheid voor windenergie en is er daarom een windlijn ingetekend. Deze windlijn ligt niet in het verlengde van een optie op Veldhovens grondgebied, waar geen harde belemmering geldt. Vanaf de Hogt naar het westen is o.a. de invliegfunnel van Eindhoven Airport een belemmering. Ten behoeve van de belemmeringenkaart is men in het PlanMER uitgegaan van windturbines met ashoogte en rotordiameter van 150 meter. De exacte positionering en grootte worden vastgelegd tijdens het gemeentelijke proces. Als aanvulling; de harde belemmeringen die terug te vinden zijn in dit gebied: Natuur Netwerk Brabant (gerealiseerd of nog te realiseren), Natura 2000, invliegfunnel vliegveld, hoogspanningsleidingen (afstand >225 m), buisleiding (>225m), afstand tot woningen (>400m) en afstand tot gevoelige objecten (>400).
Stap voor stap naar uitvoering	In de concept-RES 1.0 staat dat er dit voorjaar verschillende scenario's voor samenwerking in de uitvoering worden voorgelegd. Wij zien graag dat deze in de RES 1.0 al vertaald worden in concrete afspraken. Hierbij vragen wij speciale aandacht voor de gesignaleerde krapte op de arbeidsmarkt. Door dit regionaal aan te pakken, zorgen we ervoor dat er voldoende geschoold personeel beschikbaar komt. En dat we de kansen voorde werkgelegenheid optimaal benutten.	De uitwerking van de samenwerking in uitvoering wordt verder uitgewerkt in een samenwerking- en uitvoeringsprogramma. We zijn in overleg met de arbeidsmarktregio's, provincie en andere RES regio's over het thema arbeidsmarkt en onderwijs in relatie tot de energietransitie.

Gemeente Waalre	Reactie gemeente	Wat nemen we mee in de RES 1.0 en verder
Opgave en kader	Een belangrijke voorwaarde voor het slagen van de RES is dat de uitvoering er van betaalbaar en haalbaar is. Wij constateren dat betaalbaarheid en haalbaarheid in de RES weliswaar wordt geadresseerd, maar dat dit steviger verankerd moet worden. Wanneer dit niet of onvoldoende gebeurd, zal een succesvolle energietransitie niet van de grond komen.	Dit wordt verder geconcretiseerd in het vervolgproces naar een RES 2.0 en verder. Haalbaarheid en betaalbaarheid is een van de leidende principes van de RES.
Thema's RES MRE	Kijkend naar de grote ambities in de concept RES 1.0 zien we de arbeidsmarkt als een groot knelpunt. Er zijn veel te weinig vakmensen beschikbaar om de ambities waar te maken. Het risico is groot dat de uitvoering onvoldoende van de grond komt en dat we de economische kansen die de energietransitie biedt laten liggén. ln de concept RES 1.0 is nog onvoldoende duidelijk hoe we zorgen voor mankracht die de transitie daadwerkelijk gaan uitvoeren en-de economische kansen gaan benutten. We dringen er op aan dat de RES '1.0 hier mee duidelijkheid over schept	We zijn in overleg met de arbeidsmarktregio's, provincie en andere RES regio's over het thema arbeidsmarkt en onderwijs in relatie tot de energietransitie.
Samen de energieambitie realiseren	Communicatie over lokale beleidskeuzes en uitvoeringsmaatregelen zijn primair een lokale verantwoordelijkheid. De lokale beeldvorming is echter sterk afhankelijk van de beeldvorming over de RES op regionaal en nationaal niveau. Dit geldt alle gemeenten die met de RES bezig zijn. Een goede en betrouwbare informatievoorziening is nodig om lokale overheden in positie te brengen om de dialoog met bedrijven en inwoners op een zorgvuldige manier te kunnen laten voeren. Wij vinden dat bij de communicatie over de RES hier meer rekening mee moet worden gehouden	Binnen de RES-regio vindt afstemming plaats tussen gemeenten. Vanuit onze regio worden er handreikingen gedaan om overal hetzelfde verhaal te vertellen. Bijvoorbeeld met de PlanMER en de publieksversie van de RES. Het lokale gesprek vraagt maatwerk, het is aan gemeenten om hier invulling aan te geven.
	Wij vinden de eis van minimaal 50% lokaal eigenaarschap essentieel om te zorgen voor lokaal draagvlak en acceptatie. Wij hebben daarom ook al beleid vastgesteld om dit te garanderen, hetgeen vergelijkbaar is met het voorgestelde model.	De gemeenten geven nadere uitwerking aan de uitgangspunten die in de RES zijn geformuleerd.

Besparing	Het is echter van cruciaal belang om -gelet op de enorme besparingsopgave- door te pakken en grootschalige besparingen voor elkaar te krijgen. we moeten het tastbaar en concreet maken en onze inwoners en lokale bedrijven in positie brengen, zodat zij hun rol in de uitvoering kunnen pakken.	In de RES 1.0 laten we het deels aan de lokale autonomie hoe omgegaan wordt met besparing maar reiken we wel zoveel mogelijk handelingsperspectief aan, zodat zo makkelijk mogelijk iets aan besparing kan worden gedaan.
Duurzame warmte	De afzonderlijke gemeenten zorgen voor de eigen Transitievisie Warmte. Daarbij is een gezamenlijk kennis- en leeragenda van groot belang voor een haalbare overgang naar fossielvrije verwarming in 2050. Wij pleiten niet alleen voor een gezamenlijke kennis- en leeragenda voor het opstellen van plannen, maar zeker ook voor het opleiden en ondersteunen van bedrijven en energiecoöperaties voor de daadwerkelijke uitvoering van de warmtetransitie.	We zijn in overleg met de arbeidsmarktregio's, provincie en andere RES regio's over het thema arbeidsmarkt en onderwijs in relatie tot de energietransitie.
Duurzame opwek	De mix grootschalige zon- en windenergie opwek is circa 8o%/ 20% vanuit het perspectief van onbalans van het netwerk en kosten voor o.a. netwerkverzwaring/aansluiting is dit geen optimale verhouding. Het is beter om een optimalere balans te zoeken tussen zonne-energie en windenergieprojecten. De netwerkbedrijven pleiten hier ook voor	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.
	Voor wat betreft zoekgebied 13 zien wij vooral kansen voor zonne-energie langs de snelweg. Ruimte voor zonnevelden is beperkt aan waalrese kant, omdat een groot deel wordt omgevormd naar natuur. De mogelijkheid van windenergie in zoekgebied 13 is enerzijds ruimtelijk passend te noemen, naast knooppunt De Hogt en de hoogspanningsmasten. Anderzijds blijkt uit de planMER dat relatief veel woningen binnen 1 km van de locatie staan, waardoor deze locatie minder geschikt kan zijn. Windenergie in zoekgebied 13 mag nooit een belemmering zijn voor onze voorgenomen woningbouwontwikkelingen.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

	Voor wat betreft zoekgebied 19 in Waalre is alleen ruimte voor zonnevelden. Deze zonnevelden moeten dan landschappelijk en ecologisch verantwoord zijn, goed worden ingepast in de omgeving en ontwikkeld worden door en met de omgeving, waarbij de (financiële)opbrengsten in het gebied blijven. Daarnaast kan dit-alleen maar wanneer de zonnepanelen tijdelijk worden neergezet, natuurontwikkeling expliciet in het ontwerp wordt meegenomen (ruimte tussen de rijen panelen, waardoor nieuwe natuur zich alvast kan ontwikkelen) en het gebied nadien wordt getransformeerd naar natuur. Verder mag het zoekgebied niet voor 100% worden vol gelegd met panelen. Vooralsnog zien wij dat de ontwikkeling van zonnevelden in dit gebied bespreekbaar is, maar dat op dit moment het draagvlak daarvoor nog beperkt is. Ontwikkelingen voor het opwekken van zon- en windenergie mogen geen schadelijke gezondheidseffecten veroorzaken voor onze inwoners. Onder voorwaarden dat in de definitieve planMER geen nadeligere effecten blijken dan in de concept planMER.	De zienswijze wordt meegenomen in het overzicht van zoekgebieden in de RES 1.0.

Stap voor stap naar uitvoering	Betaalbaarheid en haalbaarheid is cruciaal voor een succesvolle energietransitie. wij onderschrijven in dit kader de genoemde elementen onder' Aanbevelingen aán de het Rijk', zoals: * een pakket aan financiële stimulering voor grootschalige- en kleine energieprojecten. * voldoende budget voor scholing van onder andere installateurs en uitvoeringscapaciteit bij netbeheerders, gemeenten, waterschappen, energie coöperaties, woningbouwcorporaties, omgevingsdienst etc,' * het opereren als één overheid (dus ook op Rijksniveau-), * het borgen van de haalbaarheid en betaalbaarheid voor de samenleving (woonlastenneutraliteit bij verschillende woningtypen en warmteoplossingen), door als centrale overheid Financiële middelen ter beschikking te stellen aan gemeenten, voor uitvoering van de RES. * instrumenten die het mogelijk maken de energierekening in te zetten als investering voor het energiezuinig maken van de woningen afkoppeling van het aardgas. * Het wegnemen van wettelijke belemmeringen, bijvoorbeeld door het claimen van netwerkcapaciteit lang voordat dat deze daadwerkelijk in gebruik . genomen gaat worden, waardoor grote daken onbenut blijven. Wij pleiten er voor om de Aanbevelingen aan het Rijk steviger neér te zetten en als noodzakelijke randvoorwaarden te stellen voor een - succesvolle energietransitie en uitvoering van de RES	Dit wordt verder geconcretiseerd in het vervolgproces naar een RES 2.0 en verder. Haalbaarheid en betaalbaarheid is een van de leidende principes van de RES.